

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

MARIUS BARONAS
II kurso studentas

**RYŠYS TARP VALSTYBĖS IR VADOVO: JAV REPUTACIJOS KAITA
EUROPIEČIŲ AKYSE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. T. Janeliūnas

Vilnius, 2022

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „**Ryšys tarp valstybės ir vadovo: JAV reputacijos kaita europiečių akyse**“ yra:

1. Atlikta mano paties ir nėra pateikta kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudota kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Marius Baronas

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Baronas M., Ryšys tarp valstybės ir vadovo: JAV reputacijos kaita europiečių akyse: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. Tomas Janeliūnas. – V., 2022. – 50 p.

Reikšminiai žodžiai: valstybės reputacija, vadovo reputacija, JAV užsienio politika, sprendimų priėmimas, JAV prezidentai, asmeninės savybės, Donaldas Trumpas.

Šiame darbe, pritaikant „su įtaka susijusios“ reputacijos teoriją (angl. *theory of influence-specific reputations*), kiekybiniu tyrimu nagrinėjama JAV ir jos prezidentų reputacijos kaita 2003-2021 metais Vokietijos, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės gyventojų akyse. Antrajame tyrime išsamiau analizuojamas D. Trumpo 2018-2019 metų valdymo laikotarpis ir priežastys, turėjusios įtakos jo reputacijai.

Pateikiama valstybės, vadovo reputacijos ir jų sąveikų teorijų analizė. Kiekybiniame tyrime siekiama nustatyti, ar JAV reputacijai daro įtaką tuo metu valdantis prezidentas. Antrajame tyrime siekiama nustatyti, kas daro didžiausią įtaką vadovo reputacijai – charakterio savybės ar priimti politiniai sprendimai.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. VALSTYBĖS IR VADOVO REPUTACIJA	14
1.1 Valstybės reputacija	14
1.2 Lyderio reputacija	17
1.3 Lyderio įtaka valstybės užsienio politikai ir valstybės reputacijai	20
2. PRAKTINIS TYRIMAS	25
2.1 Metodologija ir duomenys	25
2.2 Kiekybinis tyrimas. Prezidento ir valstybės reputacijos santykis	27
2.3 D. Trumpo vertinimas ir 2018-2019 metų įvykių apžvalga	32
2.4 Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos 2018-2019 metų naujienų pranešimų analizė pagal temą	36
2.5 Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos 2018-2019 metų naujienų pranešimų analizė pagal emocinį įvertinimą	39
IŠVADOS	43
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	45
SAMMARY	49

ĮVADAS

Kai 2017 metų gegužės 25 dieną NATO centrinėje būstinėje D. Trumpas kalbėjo susirinkusiems aljanso šalių vadovams, visi tikėjosi, kad jis aiškiai patvirtins įsipareigojimus NATO ir V straipsnio laikymąsi kaip fundamentalų sąjungos pamatą. Toks nerimas buvo kilęs dėl aštrios D. Trumpo retorikos per prezidento rinkimų kampaniją, kai jis kritikavo NATO kaip pasenusią ir nereikalingą organizaciją.¹ Jų viltys neišsipildė. D. Trumpas mažiau kritikavo NATO, bet daugiau – sąjungininkus: „Tarp NATO valstybių tik 4 iš 28 narių, be JAV, išleidžia minimalią 2% nuo BVP sumą gynybai. Mes išleidžiame trilijonus dolerių [...] mūsų kariuomenei, kuri užtikrina stiprią gynybą Europai ir Azijai. Valstybės, kurias mes giname, turi susimokėti už gynybą, o jei ne, JAV turi būti pasiruošusi leisti toms valstybėms gintis pačioms.“² Tokie pareiškimai tik sustiprino nepasitikėjimą D. Trumpu, taip pat tai galėjo turėti įtakos JAV reputacijai.

Tarptautinių santykių tyrėjai, aiškindamiesi, kodėl valstybės yra linkusios paklusti tarptautinei sistemai ir laikytis joje vyraujančių susitarimų, pabrėžia valstybės reputacijos reikšmę. Tarptautiniuose santykiuose valstybių reputacija labiausiai siejama su įsipareigojimų laikymusi.³ Bendradarbiavimu grįstoje sistemoje griežtas įsipareigojimų laikymasis arba jų laužymas formuoja šalies reputaciją kitų valstybių sąmonėje. Net ir savanaudiškų interesų turinčios valstybės laikysis tarptautinės teisės, nes bendradarbiavimo nauda nusveria trumpalaikes su laikymusi susijusias išlaidas, tačiau tam, kad tai veiktų, valstybės turi iš tikrųjų prarasti bendradarbiavimo naudą, jei nesilaiko tarptautinės teisės.⁴ Valstybės, kurios sukčiauja, įgyja blogą reputaciją, dėl to kitos šalys ateityje vengia bendradarbiauti su tokiomis valstybėmis. Joms išauga sukčiavimo kaštai ilguoju laikotarpiu (nors ir patiria mažesnius kaštus trumpuoju laikotarpiu), todėl jos priverstos bendradarbiauti ir laikytis įsipareigojimų.

Nors JAV yra galingiausia pasaulio valstybė, savo įtaką tarptautinėje erdvėje ji stengiasi nuolat plėsti, stiprindama įsipareigojimų laikymosi reputaciją. JAV kuria savo reputaciją per įsipareigojimus sąjungininkams (pagalba kitoms NATO narėms užpuolimo atveju), per grasinimus ar sankcijas (sankcijos Šiaurės Korėjai dėl jos branduolinio ginklo programos). Reputacija yra savybė, kuri kyla ne iš paties subjekto, o iš kitų jį supančių dalyvių, kurie vertina subjekto poelgius ir projektuoja, kaip jis gali elgtis ateityje. Dėl šio vertinimo aplinkiniai veikėjai gali ne tik pasikliauti subjekto pasirašytais

¹ Kristian L. Nielsen, „Beware the Folly of Pride: Europe, Trump and the Enduring Need for the Transatlantic Alliance“, *L'Europe en Formation*, 382:1, 2017, 63.

² Ten pat, 63.

³ R. Brewster, „Unpacking the State's Reputation“. *Harvard International Law Journal*, 50:2, 2009, 231.

⁴ Ten pat, 232.

susitarimais, pareiškimais ar įsipareigojimais, bet ir turėti polinkį paremti tos valstybės interesus, politiką ar derybų pusę.

Valstybę sudaro žmonės, todėl šalies reputacija stipriai priklauso nuo valstybę valdančių pareigūnų. Aukščiausių valstybės vadovų savybės, būdas ar vykdoma politika gali stipriai pakeisti valstybės reputaciją, iš to kyla papildomi suvaržymai ir sąlygos vadovų vykdomai politikai. Vadovai turi formuoti savo politiką taip, kad nedarytų valstybės reputacijai žalos arba bent jau ta žala būtų trumpalaikė. Tarptautinių santykių specialistai nesutaria, kokią įtaką daro valstybės vadovas šalies reputacijai, taip pat neaišku, kokie vadovo veiksmai gali turėti ilgalaikę naudą arba žalą valstybės reputacijai.⁵

JAV, kaip pasaulio galingiausiai valstybei, svarbu, kad jos reputacija tarptautinėje erdvėje būtų gera. Kuo daugiau valstybių pasitiki JAV vykdoma užsienio politika, tuo lengviau ją įgyvendinti bei įgyti didesnę įtaką. JAV prezidentas D. Trumpas turėjo tai suprasti ir atsižvelgti į šią svarbią aplinkybę, tačiau iš D. Trumpo priešrinkiminių pažadų ir pradėtos vykdyti vienašališkos politikos sąjungininkų atžvilgiu sunku pasakyti, ar jis galvojo apie JAV reputaciją. ES šalių piliečiams turėjo labai nepatikti tam tikri D. Trumpo veiksmai. Pasitraukimas iš Paryžiaus klimato kaitos sutarimo, išaldytos derybos dėl laisvosios prekybos sutarties tarp JAV ir ES bei pasitraukimas iš susitarimo su Iranu dėl branduolinio ginklo gamybos galėjo turėti neigiamos įtakos ne tik prezidento, bet ir JAV reputacijai.

Darbo problema. Nėra aišku, kas labiausiai lemia JAV reputacijos pokyčius europiečių akyse: požiūriai į JAV prezidentų asmenybę ar konkretūs JAV vadovų sprendimai.

Darbo aktualumas. Po šaltojo karo pabaigos JAV ir kitų NATO valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės) santykiai buvo nevienareikšmiai. Transatlantinė partnerystė tarp JAV ir kitų NATO šalių tapo mažiau vieninga. Nors dabar žiniasklaidoje yra susiformavusi nuostata, kad D. Trumpo prezidentavimo metu JAV labiausiai sugadino savo santykius su Europos valstybėmis,⁶ tačiau analizuodami JAV prezidentų pasitikėjimo reitingus tarpusavyje ir matydami, kaip žiniasklaida pateikia D. Trumpo priimamus sprendimus ir veiklą, galime palyginti, kokie įvykiai ar prezidentų sprendimai turi daugiausiai įtakos JAV reputacijai. JAV vadovų reputacijos tyrimas Europos valstybių gyventojų akyse gali padėti paaiškinti, ar asmenybės reputacija gali lemti blogėjančius arba gerėjančius santykius tarp valstybių.

⁵ Jonathan Renshon, Allan Dafoe, ir Paul Huth, „Leader Influence and Reputation Formation in World Politics“, *American Journal of Political Science*, 62: 2, 2018, 325.

⁶ Julianne Smith, „The EU-US Relationship Is in Crisis.“ *The German Times*, 2019. <<http://www.german-times.com/the-eu-us-relationship-is-in-crisis/>> [Žiūrėta 2022 01 15].

Nors reputacijos tyrimų laukas yra gana platus ir tyrimuose dalyvauja įvairių mokyklų atstovai, tačiau naujus tyrimus reputacijos srityje reikia atlikti ne tik teorijos, bet ir atvejų analizės tikslais. D. Trumpo prezidentavimas dar nėra ištyrinėtas visais galimais pjūviais. Šis darbas gali patvirtinti teoriją, kad vadovo reputacija daro įtaką valstybei, be to, atskleisti daugiau faktorių, darančių įtaką vadovo reputacijai.

Darbo tikslas. Nustatyti, kaip konkrečių prezidentų asmeninės savybės ir sprendimai lemia JAV reputacijos kaitą.

Darbo tikslui pasiekti iškeliami šie **uždaviniai**:

1. Remiantis racionalistinėmis ir konstruktyvistinėmis valstybės reputacijos teorijomis paaiškinti, kas yra ir kaip formuojasi reputacija.
2. Išanalizuoti, kaip keičiasi JAV ir jos prezidentų reputacija europiečių visuomenių akyse per tam tikrą laikotarpį.
3. Išanalizuoti, ar ir kaip valstybės reputacija priklauso nuo jos prezidento asmens savybių, elgesio ir priimamų sprendimų.

Teorinis pagrindas. Tyrime vyrauja racionalistinis požiūris į reputaciją. Ji yra suvokiama kaip įsitikinimas, paremtas veikėjo praeities veiksmais, kurie leidžia prognozuoti subjekto elgesį ateityje. Tam buvo pasirinkta J. Renshon ir kt. plėtojama „Su įtaka susijusios“ reputacijos teorija (angl. *theory of influence-specific reputations*). Teorija apjungia du tarptautinių santykių tyrėjų nagrinėjamus reputacijos dėmenis: valstybės reputaciją (angl. *country-specific reputation*) ir vadovo reputaciją (angl. *leader-specific reputation*). Daugelis reputacijos teorijų dėmesį sutelkia tik į vieną iš šių reputacijos rūšių. Teorija teigia, kad valstybės reputacija yra svarbesnė tose valstybėse, kuriose yra didžiausi teisiniai apribojimai sprendimų priėmėjams (prezidentams, ministrams pirmininkams, parlamentams ir t.t.). Vadovo reputacija yra svarbesnė autoritarinėms ar prezidentinėms respublikoms, kuriose sprendimų priėmimo procesas yra mažiau apribotas.⁷

Ši teorija, kaip ir kitos racionalistinės reputacijos teorijos, didelį dėmesį skiria ryžtingumo reputacijai. Pagrindinė „Atgrasymo“ teorijos mintis – tai, jog ryžtingumo reputacijos kūrimas ir palaikymas gali atgrasyti priešininkus. Taip pat empiriniai duomenys patvirtina, kad sprendimų priėmėjai yra itin susirūpinę savo ir valstybės reputacija. Valstybės lyderiai, rūpindamiesi savo ir valstybės reputacija, siekia atgrasyti priešininkus ir rinkėjų akyse atrodyti verti perrinkimo.⁸ Toks akivaizdus valstybės vadovų reputacijos vaikymasis stipriai daro įtaką valstybėje priimamiems politiniams sprendimams ir valdančių pareigūnų retorikai. Tad reputacijos siekis (gali būti ryžtingumo,

⁷ Renshon, Dafoe, ir Huth, 325-327.

⁸ Ten pat, 326.

patikimumo, demokratiŋų laisvių uŋtikrinimo ir t. t.) yra tiesioginis uŋsienio ir, kartais, vidaus politikos formavimo kriterijus.

Darbo metodika. Praktinis tyrimas apjungs kokybinio ir kiekybinio tyrimo metodus. Tyrime, siekiant patvirtinti prezidentų įtaką valstybės reputacijai per tam tikrą laikotarpį, naudoju kiekybinę analizę, kuria būtų galima aptikti koreliaciją tarp prezidento ir valstybės vertinimo visuomenės akyste.

Kiekybiniame tyrime yra nagrinėjami Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės gyventojų apklausų rezultatai apie pasitikėjimą prezidentu (angl. *confidence*) ir palankumą JAV (angl. *favorability*). Tyrimui reikalinga medžiaga panaudota iš „Pew Reserch Center“⁹ duomenų bazės. Duomenys apima aštuoniolikos metų laikotarpį nuo 2003 m. iki 2021 m., išskyrus 2004 metus, kadangi tais metais nebuvo surinktos abi reikalingos apklausos. Toks laikotarpis pasirinktas dėl to, kad tai maksimalus „Pew Reserch Center“ pateikiamų duomenų laikotarpis, o iš kitur imti panašaus pobūdžio duomenys gali ŋenkliai skirtis dėl skirtingos apklausų atrinkimo metodikos.

Kiekybinio tyrimo pagrindas yra koreliacijos nustatymas tarp europiečių pasitikėjimo JAV prezidentu ir palankumo JAV. Kiekybiniame tyrime yra apŋvelgiami 2003 – 2021 metų laikotarpio pasitikėjimo prezidentu ir palankumo JAV duomenys, siekiama nustatyti, kuriais metais to paties prezidento pasitikėjimo įvertinimas ir palankumas JAV krito arba kilo daugiausiai. Tai turi parodyti esminius prezidentavimo momentus, per kuriuos vadovai priėmė tam tikrus sprendimus, kurie turėjo įtakos valstybei ir jų reputacijai.

Tyrimo antroje dalyje naudojamas kokybinis metodas – turinio analizė. Turinio analizė yra reikalinga nagrinėti siauresniam 2018 – 2019 metų laikotarpiui, kuris buvo pasirinktas dėl gautų pirmojo tyrimo rezultatų. 2018 – 2019 metų įvertinimai Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje rodo, kad tais metais D. Trumpas galėjo priimti sprendimus, kurie keitė ir jo, ir JAV reputaciją ta pačia linkme.

Dėl didelės analizės apimties turinio analizei naudojami šaltiniai yra apribojami. Jungtinės karalystės auditorijai sekti pasirinkta medžiaga iš didžiausio UK naujienų tinklapio „BBC.co.uk“. Prancūzijos gyventojų nuotaikas turi atspindėti didžiausias jų naujienų tinklapis – „Le Figaro“.

Tyrimas prasideda nuo kriterijų, pagal kuriuos bus renkami duomenys, nustatymo. Norint nustatyti D. Trumpo reputaciją ir jo vertinimą ŋiniasklaidoje per paieškos sistemą „Google“, ieškoma tik „BBC.co.uk“ ir „Le Figaro“ svetainėse. Tyrimo laikotarpis yra nuo 2018-01-01 iki 2019-12-31. Dėl patogumo paieškos laikotarpis yra dalijamas į dvi dalis: nuo 2018-01-01 iki 2018-12-31 ir nuo 2019-01-01 iki 2019-12-31. Paieškos raktaŋodis yra „Donald Trump“. Filtruojant „BBC.co.uk“ straipsnius,

⁹ Richard Wike ir kt., „America’s Image Abroad Rebounds With Transition From Trump to Biden“. *Pew Research Center’s Global Attitudes Project*, 2021. <<https://www.pewresearch.org/global/2021/06/10/americas-image-abroad-rebounds-with-transition-from-trump-to-biden/>> [Ųiūrėta 2022 05 04].

buvo pateikta 564 rezultatai. Atitinkamai, „Le Figaro“ paieškos rezultatų skaičius buvo 588 straipsniai. Straipsnių skaičius pagal nurodytus kriterijus yra didesnis, tačiau „Google“ paieška pateikia nurodytuosius kriterijus geriausiai atitinkančius straipsnius, o kitus, labiau pasikartojančius, eliminuoja.

Straipsnius siekiama sugrupuoti į teigiamus, neigiamus bei neutralius. Surinkti duomenys yra susisteminti ir analizuojami. Pagal tai, kokie straipsniai vyrauja tam tikrose visuomenėse, galima nustatyti įtaką prezidento ir JAV reputacijai. Pagal gautus duomenis yra patvirtinamos arba paneigiamos tyrime keliamos hipotezės. Siekiama suprasti, koks elgesys ar priimti sprendimai sulaukia daugiausiai dėmesio, taip pat kaip teigiami arba neigiami vertinimai veikia prezidento ir JAV reputaciją.

Literatūros apžvalga. Maždaug iki XX a. pabaigos reputacijos tyrimuose vyravo racionalistinis požiūris. Racionalistai, kurių vertinimo metodika vyrauja ekonomikos, politikos ir lošimų teorijos modeliuose, reputaciją nagrinėja per įsipareigojimų laikymąsi. Veikėjo ar valstybės reputacija yra įvertinama pagal tai, kaip veikėjas laikėsi įsipareigojimų praeityje. Taikant racionalistinę tyrimo prieigą yra nagrinėjama, kaip valstybės laikosi finansinių įsipareigojimų, karinių aljansų, kitokio pobūdžio daugiašalių ar dvišalių sutarčių bei kaip laikymasis ar nesilaikymas daro įtaką galimybėms pasirašyti svarbias sutartis ateityje. J. Gray ir R. P. Hicks savo straipsnyje pabrėžia problemas, su kuriomis susiduria reputacijos tyrimų sritis: 1) dauguma literatūros, kuri aptaria reputaciją, sunkiai atranda tinkamų būdų patikrinti, kaip valstybės mato viena kitą; 2) dažnai neaišku per kieno matymo kampą yra suvokiama reputacija – per valstybių ar per individų. Autoriai straipsnyje nagrinėja, kaip valstybių veiksmai tarptautinėje bendruomenėje keičia jų reputaciją. Tyrime yra iškelta hipotezė, kad mažiau žinomos valstybės, sudariusios susitarimą su geros reputacijos šalimi ar organizacija, atrodo labiau patikimos. Analogiškai, susitarimai su blogos reputacijos valstybėmis gali paveikti neigiamai.¹⁰

Tarptautinių santykių racionalistai daug diskutuoja, ar tarptautinė reputacija yra svarbi. B. L. LeVeck ir N. Narang savo straipsnyje pažymi, kad empiriniais įrodymais besiremiantys tyrinėjimai pateikia nevienareikšmes išvadas. Tarptautinio saugumo srityje dauguma tyrimų, grįstų empiriniais duomenimis, neparodė akivaizdaus ryšio tarp valstybės noro atsakyti į agresiją praeityje ir galimo užpuolimo rizikos ateityje. Priešingai, politinių sąjungų srityje valstybės, kurios sulaužė savo įsipareigojimus, ateityje gali sunkiau susirasti sąjungininkų. Politinės ekonomikos srityje reputacija taip pat pateikiama kaip svarbus veiksnys, nes valstybės, kurios nesilaiko tarptautinių įsipareigojimų, yra prastai vertinamos investuotojų. Autoriai straipsnyje pritaiko „Signalų“ teoriją, kuri susieja praeities aljansų pažeidimus su galimų naujų sąjungų kūrimu. Gauti tyrimo rezultatai parodo, kad valstybių

¹⁰ J. Gray, R. ir P. Hicks, „Reputations, Perceptions, and International Economic Agreements“. *International Interactions*, 40, 2014, 325-349.

sajungų sulaužymai yra neišvengiami, tačiau valstybės atsižvelgia, ar sąjunga buvo sulaužyta dėl veikėjo, ar dėl struktūros veiksmų. Sąjungos, kurios buvo sulaužytos per didelių tarptautinių krizių laikotarpius (dekolonizacija, Sovietų Sąjungos griūtis), yra mažiau svarbios, todėl neturės įtakos užmezgant naujus ryšius.¹¹

Susifformavus konstruktyvistų mokyklai tarptautinių santykių tyrimuose, reputacijos koncepcijos kūrimas tapo svarbia tyrimų sritimi. Konstruktyvistai pateikė alternatyvią teoriją nagrinėti įvykius tarptautiniuose santykiuose. Teorija daugiausiai dėmesio skiria intersubjektyviems ryšiams tarp valstybių ir jų tapatybėms, o ne galių pusiausvyrai, anarchiškai tarptautinei tvarkai ar instituciniams susitarimams. Reputacijos koncepcija taip pat yra formuojama remiantis visiškai kitais pagrindais negu racionalistų atveju. J. C. Sharman pateikia reputacijos vertinimą ir suvokimą, supriešinant konstruktyvistų ir racionalistų vertinimo perspektyvas:

1. Reputacija yra suvokiama kaip santykinė, o ne kaip priklausanti veikėjui savybė.
2. Reputacija yra socialinė savybė, kuri iškyla iš veikėjų sąveikos, o ne tik krūva individualių įsitikinimų.
3. Reputacija yra paremta asociacijomis, jausmais ir socialiniais ženklais, o ne induktyviai išvestais duomenimis apie praeities elgesį.¹²

Kita su instituciniu liberalizmu susijusi yra „Atitikties“ teorija (angl. *theory of compliance*). Ši teorija skiria didelį dėmesį reputacijai kaip veiksniumi, galinčiam paaiškinti valstybės elgesį tarptautinėje sistemoje. Valstybės reputacija lemia jos derybines pozicijas su tarptautine bendruomene, todėl yra suvokiama kaip nematerialus valstybės atributas. Tai sąžiningumas, patikimumas ir tarptautinių taisyklių laikymasis, norint parodyti kitoms valstybėms, ko galima tikėtis ateityje. Valstybės, norėdamos dalyvauti tarptautinės bendrijos politikoje, turi gerinti savo tarptautinę reputaciją. Reputacijos gerinimas tampa instrumentine priemone kitiems nacionaliniams tikslams pasiekti. Reputacija yra atsakomybės mechanizmas, palaikantis tarptautinį bendradarbiavimą. Racionalūs veikėjai ir valstybės siekia geresnės reputacijos tarptautinėje erdvėje ne tik dėl materialių naudų, tokių kaip užsienio investicijos, turizmas, darbotvarkės kūrimas, bet ir dėl didesnio visuomenės palaikymo ar tarptautinio teisėtumo.¹³

Paskutinė minima teorinė kryptis yra politinės psichologijos srityje. Ši teorija didelį vaidmenį suteikia emocijoms ir įsitikinimams, kurie formuoja informacijos pasirinkimą ir apdorojimą. Teorija

¹¹ B. L. LeVeck, N. Narang, „How International Reputation Matters: Revisiting Alliance Violations in Context“. *International Interactions*, 43:5, 2017, 797–821.

¹² J. C. Sharman, „Rationalist and Constructivist Perspectives on Reputation“. *Political Studies*, 55, 2007, 20-37.

¹³ D. Zartner, J. Ramos, „Human Rights as Reputation Builder: Compliance with the Convention Against Torture“. *Hum Rights Rev*, 12, 2011, 71–92.

prieštarauja atgrasymo teorijai, kurios pagrindinė mintis yra ta, kad valstybė, demonstruodama savo tvirtas intencijas ginti sąjungininką ar išpildyti savo grasinimus, atgraso kitas valstybes nuo karinės agresijos. Atvirkščiai, teorija remiasi socialinės psichologijos „Šališko priskyrimo“ teorija, pagal kurią viena valstybė vertina priešininko veiksmus pagal savo subjektyvius įsitikinimus. Esminis teorijos principas – tai, jog valstybės reputacijai turi reikšmės šališki priešininkės lūkesčiai ir išankstinis nusistatymas. Tie vienos valstybės veiksmai, nukreipti prieš valstybę - priešininkę, kurie yra naudingi priešininkei, suvokiami kaip jos pačios sukelti. Valstybei - priešininkei nenaudingi veiksmai yra nesureikšminami, o neatitinkantys nusistatymo – neįtraukiami į vertinimą. Beveik visais atvejais teigiama reputacija nesiformuoja.¹⁴

Reputacijos tyrimuose galime išskirti akivaizdų metodų pasiskirstymą, atsižvelgiant, kokia teorinė prieiga yra pasirenkama. Tokiose racionalistinėse srityse, kaip lošimų teorija ar politinė ekonomija, vyrauja kiekybiniai metodai. Vieno jau aptarto straipsnio metodika buvo eksperimentinė apklausa.¹⁵ Autoriai naudojo dvi apklausas ir jomis norėjo patikrinti kelias prielaidas: ar individai bendrai suvokia tam tikras valstybes kaip mažiau rizikingas (ES, Kanada), labiau rizikingas (Rusija, Iranas) ir santykinai neutralios rizikos (Tanzanija, Ukraina). Taip pat tikėjosi, kad dalyviai bus mažiau susipažinę su neutraliomis valstybėmis negu su aukštos ir žemos rizikos. Antroji apklausa turėjo padėti išsiaiškinti, kaip keičiasi dalyvių vertinimas, kai atsitiktinai parinktos valstybės sudaro ekonominius ar kultūrinius susitarimus su skirtingos reputacijos valstybėmis bei kaip keičiasi vertinimas dėl tam tikrų politinių įvykių šalyje. Panašiai informaciją renka ir statistikos organizacijos, kurios nustato gyventojų vertinimą tam tikros valstybės atžvilgiu.

Iš jau pateiktų teorijų pavyzdžių galime matyti, kad konstruktyvistai, institucinio liberalizmo ir politinės psichologijos atstovai dažniausiai renkasi kokybinius tyrimus. Remiantis teorine prieiga yra nagrinėjami konkretūs įvykiai arba atvejai. V. P. Shannon ir M. Dennis savo straipsnyje pasirinko konkrečius atvejus: JAV intervenciją į Somalį ir Libaną, intervenciją į Bosniją ir Irako okupaciją. Kiekvienas iš pasirinktų atvejų turėjo patvirtinti teoriją. 1. Teroristai prisiima atsakomybę už greitą JAV atsitraukimą iš Somalio ir Libano. 2. Teroristai nekreipia dėmesio į JAV ryžtą Irako atveju dėl išankstinio nusistatymo. 3. NATO intervencija į Bosniją ir pagalba musulmonams nesureikšminama, ieškoma konspiracinių paaiškinimų¹⁶.

¹⁴ V. P. Shannon, M. Dennis, „Militant Islam and the Futile Fight for Reputation“. *Security Studies*, 16: 2, 2007, 287–317.

¹⁵ J. Gray ir R. P. Hicks, 325-349.

¹⁶ V. P. Shannon, 287–317.

Pereinant prie prezidento reputacijos, visuomenės 2018 metais apklausos fiksavo kritusią JAV reputaciją ir natūraliai tai gali atrodyti susiję su D. Trumpo asmeninėmis savybėmis.¹⁷ M. G. Ciot analizuoja D. Trumpo charakterio savybes ir jų įtaką sprendimų priėmimui. Autorė priėjo išvados, kad kadencijos pradžioje D. Trumpo politika buvo sukoncentruota į vidaus politiką. Jo, kaip kandidato į prezidentus, kalbos galėjo nepatikti tarptautinei bendruomenei dėl protekcionistinių ir su žmogaus teisėmis prasilenkiančių pažadų¹⁸. D. Trumpo atveju JAV reputacijos kritimas galėjo būti susijęs su jo netradiciniais, radikaliais pareiškimais ir juos sekančiais žmogaus teisių varžymais (pvz., draudimas kelių musulmoniškų valstybių gyventojams atvykti į JAV).

D. W. Drezner straipsnyje minima D. Trumpo asmeninių savybių svarba, kuri lemia, kaip atrodo JAV prezidentas užsienio valstybių vadovų, vidaus politikos ir pasaulio gyventojų akyse. Pabrėžiamas D. Trumpo narcisizmas, kuris gali pakenkti sprendimų priėmimui ir turėti pasekmių bendraujant su kitais vadovais.¹⁹ D. Trumpas matomas kaip prezidentas, daugiau dėmesio skyręs vidaus nei užsienio politikai, stipriai saugumizavęs (angl. *securitization*) ekonomines ir imigracijos problemas, kad mobilizuotų savo rinkėjų ratą. M. Magcamit teigia, kad D. Trumpas naudojo „populistinį saugumizavimą“, kad galėtų vykdyti ir pateisinti savo realistinę užsienio politiką. Ekonomikos saugumizavimas paskatino neliberalias tendencijas ir nacionalistinius sentimentus, tuo pat metu toks naratyvas atstūmė tarptautinę visuomenę ir galėjo sukelti įvaizdžio problemų²⁰.

Taigi matant, kad tyrimų laukas yra platus ir nevienalytis, kuriame egzistuoja dvi gana skirtingos tyrimų kryptys, galima išvelgti tam tikrą nišą šiam darbui. Plėtoti reputacijos tyrimus galima įvairiomis kryptimis, tačiau metodai ir teorinė prieiga kreipia tyrimą į racionalistinių tyrimų pusę, kurioje valstybės ir vadovo reputacijos santykis nėra aiškus. Teorija, kuri siekia apjungti valstybės ir vadovo reputaciją yra gana nauja, todėl jos pritaikymas, naudojant kitus metodus ir atvejus, gali suteikti naujų išvalgų tyrimų laukui.

¹⁷ Richard Wike ir kt., „Trump’s International Ratings Remain Low, Especially Among Key Allies“. *Pew Research Center’s Global Attitudes Project*, 2018. <<https://www.pewresearch.org/global/2018/10/01/trumps-international-ratings-remain-low-especially-among-key-allies/>> [Žiūrėta 2022 04 20].

¹⁸ M. G. Ciot, „Idiosyncrasies In Trump’s Foreign Policy Decision Making“. *Analele Universității din Oradea, Seria Relații Internaționale și Studii Europene*, 8, 2017, 43-60.

¹⁹ D. W. Drezner, „Immature leadership: Donald Trump and the American presidency“. *International Affairs*, 96:2, 2020, 383–400.

²⁰ M. Magcamit, „President Donald Trump and the Pursuit of “America First” Doctrine“. *World Affairs*, 2017, 1-34.

1. VALSTYBĖS IR VADOVO REPUTACIJA

1.1 Valstybės reputacija

Reputacijos sąvoka yra gana abstrakti ir daugialypė. Pats reputacijos apibrėžimas gali skirtis nuo srities ir subjekto pobūdžio, o skirtingos disciplinos reputaciją galima skirtingai tyrinėti. „Oxford Learner’s Dictionaries“ pateikia tokį reputacijos apibrėžimą: „reputacija yra žmonių nuomonė apie kažką, koks jis yra, paremta tuo, kas nutiko praeityje“.²¹ Be politikos mokslų, reputacijos tyrimai atliekami antropologijos, sociologijos, psichologijos, ekonomikos disciplinose. Antropologijos disciplinoje J. Hutson žmogaus reputaciją apibūdina kaip „tai, kas yra sakoma apie žmogų. Tai bendras žmonių atsakas į veikėjo ir vaidmens atlikimą; tai ne tik pasiekti rezultatai, bet ir jų pasiekimo būdas“.²² Ekonomikos srityje reputacija apibrėžiama kaip informacija apie veikėją, kuri susidaro iš stebimo elgesio per tam tikrą laiko tarpą apie tam tikrą veikėjo savybę.²³

Reputacijos apibūdinimas ir vertinimas tarptautinių santykių srityje yra dar sudėtingesnis. Tarptautinių santykių disciplinoje reputaciją gali įgyti ne tik žmonės, tačiau ir valstybės. Kita vertus, „valstybės“, kaip subjektai, nėra „asmenys“, o labiau asmenų visuma, t.y. valstybės sprendimus priima konkretūs žmonės, asmenybės, valstybės elgesį lemia konkrečių žmonių (diplomatų, politikų, vadovų), kaip kolektyvinių grupių, elgesys (plačiau apie tai – 3 teorinės dalies poskyryje).²⁴ Galima išskirti nemažai skirtingų reputacijos vertinimų ir interpretacijų. Ilgą laiką valstybių reputacijos tyrimuose vyravo panašus požiūris, kaip ekonomikos ir verslo srityje, kad valstybės praeityje sulaužyti susitarimai, neįgyvendinti grasinimai gali turėti įtakos prognozuojant jos tolimesnius veiksmus. Racionalistai, taip pat lošimų teorijos atstovai, valstybių reputaciją kildina iš objektyviai išvesto praeities elgesio įvertinimo. Pati reputacija suvokiama kaip savybė, priklausanti veikėjui (angl. *agent*) Reputacija egzistuoja kaip individualių įsitikinimų kolekcija apie veikėjo polinkį laikytis ankstesnių įsipareigojimų.²⁵

Politinės psichologijos atstovas J. Merceris kritikavo racionalistų požiūrį į reputaciją ir, apskritai, atmetė reputacijos svarbą tarptautiniuose santykiuose. Jis veikėjo reputaciją kildino iš būdo (charakterio), ne iš elgesio, kuris yra paremtas reakcija į situaciją. Vadinasi, veikėjas įgydavo reputaciją

²¹ Oxford Advanced Learner’s Dictionary, „Reputation“. Oxford University Press.

<<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/reputation>> [Žiūrėta 2022 02 14].

²² Gregory D. Miller, „Hypotheses on Reputation: Alliance Choices and the Shadow of the Past“. *Security Studies*, 12:3, 2003, 42.

²³ Ten pat, 42.

²⁴ Scott Wolford, „The Turnover Trap: New Leaders, Reputation, and International Conflict“. *American Journal of Political Science*, 51:4, 2007, 773.

²⁵ J. C. Sharman, 21.

tik tuo atveju, jeigu pasielgdavo netikėtai tose situacijose, kuriose kitos valstybės dažniausiai elgiasi vienodai.²⁶ Vėliau iškilusi konstruktyvistų mokykla taip pat kritikavo racionalistų reputacijos vertinimą. Konstruktyvistai idėjų apie reputacijos vertinimą sėmėsi iš sociologijos. Konstruktyvistai teigė, kad reputacija yra santykinė ir kylanti iš kitų veikėjų suvokimo apie subjektą. Reputacija yra išskylanti ir intersubjektyvi socialinė savybė, ji yra grindžiama įvairiais jausmais, asociacijomis ir socialiniais ženklais.²⁷

Reputacijos sąvoka tarptautiniuose santykiuose dažnai persidengia su kitomis panašiomis savybėmis, kurios dažnai turi kažką bendro, tačiau ne visada yra reputacijos dalis. G. D. Milleris pastebi, kad dažnai reputacija yra suplakama su mokymosi (angl. *learning*) teorija. T.y., reputacija yra paremta tuo, kad valstybės atsižvelgia į kitų veikėjų praeities sprendimus ir panašaus elgesio tikisi ateityje, o mokymasis paremtas idėja, kad valstybė, priėmusi blogą sprendimą praeityje, pasimokys iš jo ir nekartos klaidos ateityje. Pavyzdžiui, pagal mokymosi teoriją, Jungtinė Karalystė, supratusi, kad nuolaidžiavimo politika su nacistine Vokietija neveikė, sieks ateityje ryžtingai atsakyti į priešininko agresiją, tačiau, jei aplinkinės valstybės remsis reputacijos teorija, Jungtinę Karalystę gali palaikyti neryžtinga, nes, remiantis praeities elgesiu, ji ateityje gali elgtis panašiai kaip su Vokietija.²⁸ Vadinasi, reputacijos ir mokymosi teorijos paradoksaliai veda prie skirtingų išvadų apie veikėją.

Prestižas yra kita sąvoka, kuri persidengia ir kartais naudojama kaip reputacija. Reputacija ir prestižas yra socialinės konstrukcijos, abi savybės gali egzistuoti tik tada, kai grupė veikėjų turi panašius įsitikinimus apie aptariamą subjektą. Sąvokos yra susijusios, nes abi atspindi susidariusias nuomones apie veikėją, tačiau yra subtilus skirtumas: reputacija gali būti tiek teigiama, tiek neigiama, o prestižas atsiranda tik iš teigiamos reputacijos. Prestižą sunku pasiekti, be to, dažniausiai prestižas matuojamas kaip santykinė, o ne absoliuti savybė.²⁹

Apskritai, po reputacijos sąvoka telpa labai daug savybių, kurias būtina skirti, norint aiškiai apibrėžti, apie kokią konkrečiai reputaciją yra kalbama. A. Guisinger ir kt. tyrinėjo „sąžiningumo“ reputaciją, iš diplomatinių pranešimų siekė nustatyti, ar diplomatams buvo svarbus sąžiningumas. Tyrimas rodo, kad dažnai valstybės labiau bijojo pasirodyti nesąžiningomis negu neryžtingomis agresijos atveju.³⁰ Tarptautiniuose santykiuose reputacija yra dažnai siejama su patikimumu (angl. *credibility*). „Patikimumo“ reputaciją kitos valstybės įvertina per subjekto praeityje sudarytų sutarčių,

²⁶ Miller, 42-43.

²⁷ Sharman, 21.

²⁸ Miller, 43.

²⁹ Lana Wylie, „Valuing Reputation and Prestige: Canadian Foreign Policy and the International Criminal Court“. *American Review of Canadian Studies*, 39: 2, 2009, 113-114.

³⁰ Alexandra Guisinger ir Alastair Smith, „Honest Threats: The Interaction of Reputation and Political Institutions in International Crises“. *Journal of Conflict Resolution*, 46: 2, 2002, 177.

sajungų ir įsipareigojimų laikymąsi. Valstybės dažniau renkasi sudaryti karines sąjungas, ekonomines sutartis su kitomis valstybėmis, kurios praeityje laikėsi savo įsipareigojimų.³¹

Daugiausiai valstybių reputacija ir patikimumas tarptautiniuose santykiuose buvo siejami su atgrasymo teorija. Esminis atgrasymo teorijos teiginys yra tai, kad valstybė gali atgrasyti priešininką nuo agresijos, jei išsiugdys ir palaikys reputaciją/patikimumą atsakyti į agresiją. Tokia reputacija sutvirtina grasinimų patikimumą, t.y. įgyvendinimo realumą. „Ryžtinga“ reputacija paskatina kitas valstybes siekti karinių bei ekonominių susitarimų, norint apsiginti nuo agresoriaus.³²

Reputacija yra sąvoka, kuri apima bet kokius įsitikinimus apie veikėją, paremtą jo savybėmis arba elgesio tendencijomis, todėl, kai kalbame apie reputaciją, geriau konkretizuoti, kokia tai reputacijos dalis. Be jau minėtų, valstybė gali turėti specifinę reputaciją rizikos tolerancijai, priešiškamui, žmogaus teisių užtikrinimui, įžeidumui, ambicingumui, godumui ir įvairiausioms kitoms sritims, kurios gali susidaryti ne tarp veikėjo ir tarptautinės bendruomenės, bet tarp veikėjo ir atskirų valstybių grupių ar tiesiog dvišaliuose santykiuose.

Ekonomikos ir tarptautinių santykių srityse reputacija daugiausiai dėmesio susilaukė todėl, kad mėgino paaiškinti konfliktų ir bendradarbiavimo tarp valstybių priežastis. Reputacija yra svarbi tuo, kad leidžia nuspėti, kokie galimi kiti veikėjų veiksmai ateityje strategiškai sąveikaujant. Tai padeda aplinkiniams veikėjams susidaryti įspūdį apie aptariamą subjektą, neturint su juo tiesioginio sąlyčio. Šaltojo karo metu amerikiečiai stengėsi sukurti ryžtingumo reputaciją, norėdami atgrasyti Sovietų Sąjungą, todėl JAV įsivėlė į karus Korėjoje ir Vietname, nors tos valstybės neturėjo didelės strateginės reikšmės. Tai buvo puikus pavyzdys parodyti Sovietų Sąjungai, kad JAV ryžtingai atsakys į visas grėsmes, veikiant daugiau dėl ryžtingumo reputacijos suformavimo nei dėl strateginio intereso.³³ Reputacija taip pat padeda paaiškinti, kodėl savanaudiškos valstybės anarchiškoje tarptautinėje sistemoje užmezga bendradarbiavimą. Reputacija skatina bendradarbiavimą, padėdama peržengti kolektyvinio sprendimo problemas, sumažindama resursų pervedimų kainą, taip versdama veikėjus atlikti patikimus įsipareigojimus. Tą patvirtina ir lošimų teorijos kalinių dilemos pasikartojantis žaidimas, kuris parodo, kad racionalūs veikėjai per pasikartojančias sąveikas gali verčiau pasirinkti ilgalaikę naudą bendradarbiaudami negu trumpalaikę – konfliktuodami.³⁴ Valstybės reputacija taip pat yra svarbi santykiuose su privačiais subjektais, pavyzdžiui, kreditoriais, investuotojais, ekonominiais partneriais. Privatūs subjektai atsižvelgia į valstybės reputaciją valdymo, ekonomikos, skolinimosi,

³¹ Mark J.C. Crescenzi ir kt., „Reliability, Reputation, and Alliance Formation“. *International Studies Quarterly*, 56:2, 2012, 262.

³² Allan Dafoe, Jonathan Renshon, ir Paul Huth, „Reputation and Status as Motives for War“. *Annual Review of Political Science*, 17:1, 2014, 377.

³³ Sharman, 22-23.

³⁴ Ten pat 23-24.

švietimo srityse ir nusprendžia, ar verta bendradarbiauti su veikėju. Gera valstybės reputacija demokratijos, žmogaus teisių, ekonomikos ir kultūros srityje gali būti „švelniosios“ galios išraiška, kuri lems, kad veikėją labiau mėgs užsienio valstybių gyventojai, bus lengviau prisivilioti kvalifikuotų ir protingų darbuotojų, užsienio politikos srityje veikėjui taps paprasčiau įgyvendinti savo politiką ir diplomatiją, nes ją su didesniu pasitikėjimu rems sąjungininkai ir mažiau priešinsis varžovai.

Šiame darbe bus tirama „pasitikėjimo“ vadovu (angl. *confidence*) ir „palankumo“ valstybei (angl. *favorability*) reputacija bei kaip vadovo reputacijos svyravimas veikia palankumą valstybei. Tyrimas remsis Europos valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės) gyventojų apklausų rezultatais, kuriuos pateikia „Pew Reserch Center“. Nors pasitikėjimas prezidentu ir palankumas valstybei nėra identiškios reputacijos rūšys, tačiau reikia atsižvelgti, kad daugelis gyventojų gali suprasti pasitikėjimą ir palankumą skirtingai. Plačiąja prasme abi šios reputacijos rūšys bus siejamos su teigiamomis nuostatomis, kurių koreliaciją sieksiu nustatyti.

Reputacija yra abstrakti sąvoka, tačiau ją galima skirstyti į siauresnes savybes. Dažniausiai sutinkamas reputacijos apibrėžimas – subjektų įsitikinimas apie veikėją, pagrįstą jo praeities elgesiu, ar jo savybėmis. Tarptautinių santykių disciplinoje tyrinėjama valstybių reputacija, jos vertintinas ir svarba nevienareikšmiai. Reputaciją tyrinėja racionalistų ir konstruktyvistų mokyklos ir ji kartais yra painiojama su valstybių mokymosi savybe. Taip pat reputacija skiriasi nuo prestižo. Valstybės reputaciją galima skaidyti į smulkesnes dalis. Dažniausios tyrinėjamos reputacijos rūšys: „patikimumo“, „ryžtingumo“, „sąžiningumo“. Reputacija leidžia lengviau nuspėti kitų subjektų veiksmus ateityje, padeda paaiškinti bendradarbiavimo priežastis, leidžia sumažinti resursų pervedimų kainą, gali stiprinti valstybės „švelniąją galią“.

1.2 Lyderio reputacija

Lyderio sąvoka laikui bėgant keitėsi ir jos apibrėžimų galima rasti įvairių, tačiau dažniausiai lyderis yra suprantamas kaip asmuo, užimantis vadovaujančias pareigas organizacijoje, valstybėje bei priimančias svarbiausius sprendimus, susijusius su valdoma organizacija ar valstybe. Pavyzdžiui, Cambridge Dictionary lyderį apibrėžia keliomis sąvokomis: asmuo, kuris vadovauja grupei, valstybei ar situacijai; asmuo, kuris dėl savo užimamų pareigų ir savybių kontroliuoja arba valdo kitus žmones;³⁵ M. A. Malik ir S. Azmat, daugiau patyrinėję, kaip istorijos tėkmėje keitėsi lyderio apibrėžimas, priėjo prie tokio apibendrinimo: lyderio reikšmė yra itin svarbi, siekiant įgyvendinti organizacijos iškeltus

³⁵ Cambridge Dictionary, „Leader“. Cambridge University Press.
<<https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/leader>.> [Žiūrėta 2022 04 14].

tikslus; iškelia tikslus ir vadovauja savo organizacijos nariams, kad tikslai būtų efektyviai įgyvendinti; turi turėti tvirtus įsipareigojimus siekti tikslų, nesvarbu, kaip sunku bus juos pasiekti. Šiais laikais dauguma vadovų yra skatinami demonstruoti lyderystės įgūdžius. Lyderių atsakomybė yra tapti efektyviais vadovais ieškant sprendimų.³⁶

Šiame darbe lyderio sąvoka yra siejama su valstybės vadovu, kuris turi aukščiausias valstybės pareigas ir yra atsakingas už valstybės užsienio ir, iš dalies, vidaus politiką, kuri gali turėti įtakos valstybės reputacijai. K. Waltz valstybių elgesį tarptautinėje erdvėje lygino su įmonių rinkoje,³⁷ todėl organizacijos ir valstybės vadovo reputaciją galima susieti dėl iš esmės tapačių charakteristikų.

Lyderio, vadovo ar asmens reputacija yra pagrįsta tuo pačiu principu, kaip ir valstybės. Reputacija apie subjektą formuojasi aplinkinių akyse per jo praeities elgesį ir savybes. Valstybės reputacijos teorijose dažnai vyrauja racionalistinis požiūris, kuriame reputacija priklauso veikėjui kaip atributas, tačiau lyderio ar asmens reputacijos tyrimuose tai dažnai pateikiama kaip įsitikinimai apie veikėją, kurie nepriklauso tiesiogiai jam. F. R. Blass reputaciją apibūdina kaip suvokiamą identitetą, kuris susideda iš sudėtingų asmeninių savybių, pasiekimų, pademonstruoto elgesio, per tam tikrą laiką sąmoningai parodyto įvaizdžio, tiesiogiai ar per antrinius šaltinius.³⁸ Pažymima, kad reputacija yra aplinkinių kolektyviai sutartas įsitikinimas apie subjektą ir kad ji egzistuoja nepaisant informacijos trūkumo apie veikėją. Kai aplinkiniai stengiasi surinkti informaciją apie veikėją, reputacija „užpildo baltus puslapius“. Priešingai negu valstybės ar organizacijos, lyderio reputacija dažniau bus paremta socialinėmis, o ne rinkos ar tarptautinės sistemos normomis.³⁹ Pavyzdžiui, žmonių tarpe reputacija padeda pasiekti didesnę socialinę pripažinimą, o tarptautinėje sistemoje reputacija gali padėti užtikrinti saugumą, atgrasant priešininkus ar ieškant sąjungininkų.

Priešingai negu valstybės, asmenys ir lyderiai gali turėti kitas motyvacijas siekti geros reputacijos, nes individo reputacijos siekis kyla ne tik iš išorinių, bet ir iš vidinių paskatų. Dėl socialinės žmonių prigimties ir psichologinių asmens troškimų reputacija egzistuoja kaip įrankis, galintis suteikti savirealizaciją ir pagarbą kitų akyse. Reputacija taip pat susisijusi su asmens poreikiu priklausyti socialinei grupei, kurti santykius ir statusą grupės viduje. Reputacija padeda siekti galios, autonomijos, karjeros ar materialinių gerybių.⁴⁰ W. L. Gardner pažymi, kad lyderiai reputaciją

³⁶ Muhammad Abid Malik ir Sameen Azmat, „Leader and Leadership: Historical Development of the Terms and Critical Review of Literature“. 2019, 20.

³⁷ Crescenzi ir kt., 262.

³⁸ Fred R. Blass ir Gerald R. Ferris, „Leader Reputation: The Role of Mentoring, Political Skill, Contextual Learning, and Adaptation“. *Human Resource Management*, 46:1, 2007, 7.

³⁹ Gerald R. Ferris ir kt., „Human Resources Reputation and Effectiveness“. *Human Resource Management Review*, 17:2, 2007, 118.

⁴⁰ Robert Zinko ir Mark Rubin, „Personal Reputation and the Organization“. *Journal of Management & Organization*, 21:2, 2015, 225-228.

formuoja per pavyzdį ir iš to siekia dviejų tikslų: iššaukti pagarbą, susižavėjimą ir atsidavimą lyderiui iš aplinkinių; paskatinti aplinkinius ar pavaldinius elgtis panašiai, siekiant bendrų tikslų.⁴¹ Santykiuose tarp valstybės vadovų taip pat galima įsitikinti tuo, kad panašus elgesys ar vertybės gali vienyti valstybių lyderius. Pavyzdžiui, D. Trumpas ir V. Orbanas palaikė sąlyginai gerus santykius, nes abu buvo dešiniųjų pažiūrų ir kritikavo ES.

Lyderio reputacijai didelę įtaką daro asmens savybės. Vienas iš būdų patikrinti politinio lyderio reputaciją yra rinkimai arba rinkimų apklausos. Pastarosios gali parodyti, kokios lyderių savybės labiausiai atkreipia rinkėjų dėmesį. JAV prezidentų rinkimų tyrimai rodo, kad egzistuoja dalis rinkėjų, kurie renkasi politinius lyderius pagal jų asmenines savybes. Taip pat tyrimuose galima pastebėti, kad įsitikinimai apie lyderio sąžiningumą, kompetentingumą, patikimumą bei išvaizdą padarė įtaką renkantis už ką balsuoti.⁴² F. R. Blass išskiria politinius įgūdžius, kurie yra svarbūs vadovaujant ir kuriant teigiamą reputaciją vadovui. Politiniai įgūdžiai susideda iš socialinio įžvalgumo, lankstumo ir gebėjimo prisitaikyti.⁴³ L. K. Trevino ir kt. pastebi, kad asmens savybės yra stabilios, todėl stebėtojai per tam tikrą laiką gali susidaryti įsitikinimus apie subjektą ir prognozuoti jo elgesį. Tyrimas apie „etiško vadovo“ reputaciją atskleidžia, kad lyderis turi turėti sąžiningumo, patikimumo, atvirumo savybes, jog darbuotojai jį matytų kaip „etišką vadovą“⁴⁴. Pavyzdžiui, D. Trumpas iš antrinių šaltinių ir kartais iš jo pasisakymų atrodė arogantiškas, garbėtroška ir akiplėšiškas, todėl tiek politikų, tiek visuomenės akyse jo reputacija dažniau pasižymėjo neigiamomis savybėmis.⁴⁵

Kitas svarbus vadovo reputacijai faktorius yra elgesys. Subjekto veiksmai yra pagrindiniai ženklai aplinkiniams, iš kurių kyla reputacija. G. Davies akcentuoja, jog labai svarbu, kaip elgiasi įmonės vadovas krizės ar nelaimės atveju, kuri įvyko dėl įmonės kaltės. Kaltės pripažinimas ir atsiprašymas ar išsisukinėjimas ir kaltų ieškojimas kitur kuria skirtingą reputaciją tiek vadovui, tiek įmonei.⁴⁶ L. K. Trevino ir kt. savo tyrime taip pat didelį dėmesį skiria elgesiui: apklausti įvairių įmonių vadovai „etišką vadovą“ matė kaip besielgiantį teisingai, besirūpinantį kitais žmonėmis, rodantį pagarbą visiems darbuotojams, prieinamą ir gerą klausytoją.⁴⁷ Elgesys, kurio tikimasi iš „etiško

⁴¹ William L. Gardner, „Perceptions Of Leader Charisma, Effectiveness, And Integrity: Effects of Exemplification, Delivery, and Ethical Reputation“. *Management Communication Quarterly*, 16:4, 2003, 507.

⁴² Gary Davies ir Takir Mian, „The reputation of the party leader and of the party being led“. *European Journal of Marketing*, 44: 3/4, 2010, 332-333.

⁴³ Blass ir Ferris, 10-12.

⁴⁴ Linda Klebe Trevino, Laura Pincus Hartman, ir Michael Brown, „Moral Person and Moral Manager: How Executives Develop a Reputation for Ethical Leadership“. *California Management Review*, 42:4, 2000, 130–131.

⁴⁵ Keren Yarhi-Milo, „After Credibility: American Foreign Policy in the Trump Era“. *Foreign Affairs*, 97:1, 2018, 68.

⁴⁶ Gary Davies ir Rosa Chun, „The leader’s role in managing reputation“. *In Reputation capital*, 2009, 318–320.

⁴⁷ Trevino, Hartman, ir Brown, 131-132.

vadovo“, kuria gerą reputaciją visose socialinėse srityse, todėl šie fundamentalūs elgesio modeliai tinka ir formuojant valstybės vadovo reputaciją.

Be asmens savybių ir elgesio reputacija gali būti formuojama komunikacija arba signalais (angl. *signaling*). W. L. Gardner pažymi, kad vadovui yra labai svarbi sklandi komunikacija. Balso trūkinėjimas, kalbos klaidos, per ilgos pauzės aplinkiniams gali sukelti neužtikrintumo arba apgaulės įspūdį, todėl charizmatiški lyderiai puikiai komunikuoja prieš auditoriją ir sukuria stipresnę pasitikėjo jausmą.⁴⁸ Vadovas, kurdamas savo reputaciją, gali sąmoningai siekti sukurti tam tikrą savo asmeninį ar atstovaujamos organizacijos įvaizdį. Toks sąmoningas reputacijos kūrimas vyksta per signalizavimą, kai vadovas praneša apie savo ketinimus, vertybinę poziciją ar raudonąsias linijas, kurių nevalia peržengti priešininkams. Tarptautinių santykių srityje atgrasymo teorija rėmėsi signalais kaip pagrindine priemone parodyti, kad tas vadovas, kuris komunikuoja priešininkui apie ryžtą gintis arba ginti savo sąjungininkus, kuria ryžtingumo reputaciją.⁴⁹ Pavyzdžiui, šaltojo karo metais JAV prezidentas H. Truman paskelbė suvaržymo doktriną, signalizuodamas Sovietų Sąjungai, kad ji komunizmo ir jo įtakos plitimą atsakys jėga.

Lyderis ir jo reputacija yra svarbi šio tyrimo dedamoji dalis. Reputacijos gali būti skirtingos, taip pat ir tikslai bei jų panaudojimas. Valstybės ir lyderio reputacijos atsiradimo mechanizmas yra panašus. Lyderio reputacijos poreikis kyla iš jo socialinių ir psichologinių, o valstybės – iš saugumo poreikių. Norint nagrinėti valstybės ir vadovo reputacijos ryšius, svarbu žinoti ir suprasti reikšmingus reputacijos formavimosi, panaudojimo ir turėjimo mechanizmus. Tyrėjai išskiria tris pagrindines priežastis, kurios daro įtaką vadovo reputacijai: asmens savybės, priimti sprendimai, komunikacija (sąjungininkams ir priešininkams skiriami pareiškimai arba ženklai).

1.3 Lyderio įtaka valstybės užsienio politikai ir valstybės reputacijai

Norėdami suprasti sudėtingus reputacijos formavimosi veiksnius ir vadovo įtaką valstybės reputacijai, turime aptarti lyderio įtaką valstybės politikai. Vadovo atliekamos pareigos ir prisiimama atsakomybė už valstybei svarbų strateginį ar taktinį sprendimo priėmimą yra tiesioginė vadovo įtaka tolesnei šalies plėtrai, sėkmei ar nuopoliui. Visose mokslinėse srityse yra plačiai sutarta, kad lyderio

⁴⁸ Gardner, 506.

⁴⁹ Danielle L Lupton, „Reexamining Reputation for Resolve: Leaders, States, and the Onset of International Crises“, *Journal of Global Security Studies*, 3:2, 2018, 199–202.

vadovavimas yra svarbus kintamasis, lemiantis sėkmę ar klaidą. Apie vadovo svarbą kalba tokie seni istorijos tekstai kaip Tukidido „Peloponeso karas“, N. Makiavelio „Valdovas“ ir kt.⁵⁰

Tarptautiniuose santykiuose valstybė dažnai yra suvokiama kaip veikėjas. Buityje žmonės suasmenina valstybes, paversdamos jas vientisais veikėjais, pavyzdžiui, „Rusija užpuolė Ukrainą“. Tačiau valstybė yra socialinis konstruktas, kuris savo veiksmus ar mintis skleidžia per savo atstovus, pareigūnus ar vadovus. V. M. Hudson pabrėžia, kad užsienio politikos analizė yra orientuota į konkrečius veikėjus, t.y., visi veiksmai ir procesai tarp valstybių kyla iš sprendimų priimančių individų ar jų grupių.⁵¹ Dėl šios priežasties, valstybėms priskiriamus atributus ar savybes reikia priskirti valdančias ar atstovaujančias pareigas užimantiems asmenims, be to, į vadovus, o ne į valstybes orientuoti tyrimai gali suteikti daugiau naudingos informacijos apie šalies savybes.⁵² S. Wolford pastebi, kad į vadovą orientuoti valstybės reputacijos tyrimai gali geriau paaiškinti, kodėl valstybė turi skirtingą „ryžtingumo“ reputaciją su skirtingais vadovais. Tokie tyrimai padeda išvelgti naujus kintamuosius, susijusius su vadovu (galios pasiskirstymas, buvusio vadovo įtaka, sąlygos, kurios gali paskatinti prarasti vadovaujančias pareigas).⁵³ Į vadovą orientuoti tyrimai atskleidžia daug naujų detalių apie valstybės politikos ir reputacijos formavimąsi bei leidžia skaidyti valstybę sudarančius vienetus ir atlikti gilesnę analizę.

Tyrimuose apie vadovo įtaką valstybės užsienio politikai svarbią dalį užima veiksniai, darantys įtaką lyderiui sprendimų priėmimo metu. Vadovas didelę savo įtakos dalį daro per sprendimų priėmimo procesą, todėl tam tikri veiksniai, veikiantys vadovą, daro įtaką visam sprendimų priėmimo procesui, atitinkamai, jie daro įtaką visai valstybės politikai.

Užsienio politikos tyrėjai pastebėjo daug procesų ir veiksmų, kuriuos pasitelkiant galima analizuoti valstybės vadovo vykdomą užsienio politiką. T. Preston, analizuodamas tyrimų kryptis apie vadovo ir užsienio politikos santykį, išskyrė egzistuojant keturis skirtingus požiūrius apie lyderį ir vadovavimą. Ankstyviausi darbai apie lyderius rėmėsi „puikaus žmogaus“ (angl. *great man*) vadovavimo teorija: jos pagrindinė mintis yra ta, kad žmonės, kurie tapdavo vadovais, turėjo tinkamas asmenines savybes, kurios išskirdavo juos iš minios. Vėliau daugiau susidomėjimo įgijo situacijos ir vadovo gebėjimų deriniu pagrįstos teorijos, taip pat populiarumo susilaukė teorijos, analizuojančios vadovo ir užsienio politikos ryšį per psichologijos ir psichoanalitines prizmes. Kiek kitu kampu

⁵⁰ Thomas Preston, „Leadership and Foreign Policy Analysis“. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2010, 255.

⁵¹ Valerie M. Hudson, „Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations“. *Foreign Policy Analysis*, 1:1, 2005, 1.

⁵² Wolford, 773.

⁵³ Ten pat, 773.

stengiamasi pasižiūrėti į vadovą ir užsienio politiką tyrinėjant vadovo pavaldinius, padėjėjus ar kitus mažiau svarbias pareigas užimančius darbuotojus.⁵⁴

Vadovo vykdoma užsienio politika yra glaudžiai susijusi su jo paties ir valstybės reputacija. Tai artimos sritys dėl kelių priežasčių: užsienio politika turi tiesioginę įtaką valstybės reputacijai; užsienio politiką lemiantys veiksniai kartu lemia valstybės bei vadovo reputaciją; valstybės arba vadovo reputacija gali daryti įtaką užsienio politikai. Užsienio politika turi tiesioginę įtaką valstybės ir vadovo reputacijai, nes visi vadovo priimti sprendimai ar atlikti veiksmai yra šaltinis, dėl kurio formuojasi reputacija. Pavyzdžiui, nuo V. Putino valdymo pradžios vykdoma agresyvi užsienio politika kaimyninių valstybių atžvilgiu, kitų valstybių tarpe jai suformavo agresyvios, nepatikimos ir korumpuotos valstybės reputaciją.

Valstybės reputacijai ir užsienio politikai gali padaryti įtaką vadovo asmens savybės. C. Featherstone ir A. Siniver teigia, kad vadovo asmens savybės daro svarbią įtaką, pasirenkant patarėjus ir administracijos pareigūnus. Priklausomai nuo vadovo galios apribojimų demokratinėse ir autoritarinėse valstybėse, vadovo asmens savybės lems, kaip jis priims sprendimus: reaguodamas į informaciją, prisitaikydamas ir diskutuodamas su patarėjais ar autoritariškai, neatsižvelgdamas į kitų nuomonę, atmesdamas tam tikrą informaciją.⁵⁵ Pavyzdžiui, D. Trumpui tapus prezidentu sąjungininkų pasitikėjimas JAV sumažėjo, nes jo retorika buvo nukreipta prieš NATO, o garsusis D. Trumpo „nenuspėjamumas“ galėjo prisidėti prie kitų valstybių tikėjimo JAV įsipareigojimais susvyravimo.

Reputacijos įtaka užsienio politikai taip pat yra akivaizdi. Valstybės vadovo siekis suteikti arba apsaugoti „patikimumo“ ar „ryžtingumo“ reputaciją, laikytis žmogaus teisių, užtikrinti valstybės patrauklumą investicijų srityje jį vers atitinkamai vykdyti užsienio politiką.⁵⁶ Pavyzdžiui, J. Bideno siekis gerinti ryšį su NATO sąjungininkais ar AUKUS įkūrimas turėtų signalizuoti JAV ryžtingą nusiteikimą tramdyti Rusijos ir Kinijos ambicijas. Vadinasi, J. Bidenas, siekdamas ryžtingos ir tvirtos reputacijos, rinkosi atitinkamus užsienio politikos sprendimus. Tarp reputacijos ir užsienio politikos įgyvendino yra akivaizdus ir daugiasluksnis ryšys, tai ir vienas kitą papildantys, ir kartu persidengiantys reiškiniai.

Susiedami vadovo vykdomą užsienio politiką ir valstybės reputaciją priežastiniais ryšiais galime pamatyti tam tikrus dėsningumus, kurie patvirtina šią prielaidą. Valstybių pareigūnų, gyventojų ar politikos ekspertų akyse konkrečios valstybės reputacija kyla iš vadovo ar jo administracijos. Pavyzdžiui, Vakarų valstybių taikomos sankcijos Rusijai po Krymo aneksijos buvo orientuotos į

⁵⁴ Preston, 255-257.

⁵⁵ Asaf Siniver ir Christopher Featherstone, „Low-Conceptual Complexity and Trump’s Foreign Policy“. *Global Affairs*, 6:1 2020, 72.

⁵⁶ Rachel Brewster, 236-237.

konkrečius valdžios pareigūnus, o ne visą valstybę, taip siekiant parodyti tos šalies gyventojams, kad už tarptautinius pažeidimus atsakingas vadovas, valdantysis elitas, o pasikeitus vadovui, būtų galima kalbėti apie sankcijų švelninimą ar bendradarbiavimą. F. McGillivray ir A. Smith atliko tyrimą apie valstybių lyderius, kurie, grasindami ekonominėmis sankcijomis šalims, šiurkščiai pažeidusioms tarptautinę teisę, privalo laikytis savo ryžtingo įsipareigojimo taikyti sankcijas, kitu atveju rizikuodami susilaukti nemalonės iš rinkėjų.⁵⁷ Taigi, jeigu mes valstybės reputaciją susiejame su jos lyderio reputacija ir tuo remdamiesi galime prognozuoti jos veiksmus, tuomet tiesiogiai prieš vadovą nukreipti veiksmai ar sankcijos yra skirtos (bent jau hipotetiškai) pakeisti tos valstybės užsienio politikos kryptį. Dėl valstybių, jos pareigūnų, ekspertų dėmesio valstybės vadovams mes galime teigti, kad valstybės reputacija keičiasi su vadovo pasikeitimu.

Valstybės reputacija dažnai keičiasi pasikeitus lyderiui, tačiau panagrinėkime, kokios sąlygos ir vadovo veiksmai lemia, kad valstybės reputacija pastebimai keistųsi, vadovaujant tam pačiam vadovui. Šiuo klausimu taip pat nėra vienareikšmiškos nuomonės. J. Mercer savo teoriją apie valstybės reputaciją grindžia prielaida, kad valstybės reputacija formuojasi tik iš asmeninių lyderio savybių, o ne iš susidariusios situacijos. Jis teigia, kad iš situacijos kylanti reputacija neturi patvirtinimo, nes negali susidaryti kita tokia pati situacija, tad iš vieno įvykio negalima suformuoti aiškios reputacijos.⁵⁸ Pagal J. Mercer teoriją, B. Obama nenorėjimas atsakyti į Sirijoje panaudoto cheminio ginklo ataką prieš civilius neturėjo pakeisti jo reputacijos, nes vienos situacijos per mažai, kad susidarytų „neryžtingumo“ reputacija. Labiau racionalistinę teoriją apie valstybės ir vadovo reputacijos persidengimą plėtoja J. Renshon ir kt. Jie atskiria lyderio specifinę reputaciją (angl. *leader-specific reputation*) nuo valstybės specifinės reputacijos (angl. *country-specific reputation*) bei prieina prie išvados, kad demokratinės, labiau vadovo galias varžančios valstybės reputacija yra mažiau veikiama lyderio. Tikslingiausia lyderio specifine reputacija remtis vertinant autoritarinių valstybių elgesį.⁵⁹ Tai nurodo reikalingas sąlygas reputacijai formuotis, vis dėlto nieko nepasako apie konkrečius lyderio veiksmus reputacijai formuotis. J. Yoo ir Y. Jin savo tyrime apie lyderio įvaizdžio įtaką valstybės reputacijai rėmėsi iš verslo srities paimta teorija, kaip įmonės reputaciją veikia garsenybės direktoriai. Tyrimo rezultatai prieštaravo verslo srityje vyravusioms nuostatom, kad garsenybė direktorius daro teigiamą įtaką įmonės reputacijai, nes nagrinėta Kinijos reputacija, valdant buvusiam prezidentui Hu Jintao ir esamam

⁵⁷ Fiona McGillivray ir Alastair Smith, „Credibility in Compliance and Punishment: Leader Specific Punishments and Credibility“, *Journal of Politics*, 68:2, 2006, 256-257.

⁵⁸ Miller, 42.

⁵⁹ Renshon, Dafoe, ir Huth, 328.

Xi Jinping pastebimai nesikeitė.⁶⁰ Šis tyrimas suponuoja, kad galbūt lyderio savybės nėra tokios svarbios tiesioginei valstybės reputacijai, nors prieš tai aptarti tyrimai rodo, kad vadovo pasikeitimas daro įtaką valstybės reputacijai, todėl iš vadovo kylanti įtaka valstybės reputacijai turėtų būti susijusi jo priimamais sprendimais.

Tyrimo metu norima nustatyti valstybės ir vadovo reputacijos ryšius, nors reputacija gali būti daugialypė, tačiau iš apklausos duomenų ji labiausiai panaši į pasitikėjimą. JAV ir jos prezidentų reputacijos pasikeitimą sieksiu nustatyti remdamasis Europos valstybių (Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Vokietijos) gyventojų nuomone apie JAV ir pasitikėjimą prezidentu (angl. *confidence*). Reikia atsižvelgti į tai, kad statistiškai pateiktas reputacijos ir prezidentų įvertinimas yra abstraktus, o Europos valstybių gyventojai (jų nuomonė yra tyrimo rezultatų pagrindas) nebūtinai vienodai suvokia reputaciją ir patikimumą vienodai. Todėl Europos valstybių gyventojų apklausų rezultatai gali atspindėti įvairią JAV reputaciją (žmogaus teisės, investavimas, patrauklumas, gyvenimo kokybė, kultūra ir kt.). Priimant europiečių vertinimą kaip tipinę JAV reputaciją (bent tarp draugiškų JAV valstybių), galime tikėtis, kad tai padės nustatyti ir tų valstybių valdančiojo elito įsitikinimus apie JAV, nes demokratinėse valstybėse visuomenės turi didesnę įtaką paskatinti valdantįjį elitą priimti tam tikrus užsienio politikos sprendimus. Europiečių nuomonė turėtų leisti objektyviai pamatuoti lyderio ir valstybės reputacijos ryšį bei ją veikiančius veiksnius.

Antrojoje tyrimo dalyje analizuojama Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos didžiausių naujienų portalų pateikiama informacija, susijusi JAV prezidentu D. Trumpu. Siekiama nustatyti, ar žiniasklaidos priemonių pateikiama informacija formuoja požiūrį į D. Trumpą, kuris sutampa su apklausų rezultatais. Antrojo tyrimo metu taip pat siekiama išsiaiškinti, kas labiau formuoja vadovo reputaciją – priimti politiniai sprendimai ar asmens savybės. Taigi, iš apžvelgtos literatūros ir suformuoto tyrimo dizaino kyla šios hipotezės.

Hipotezė 1. Europiečių visuomenių apklausų rezultatuose bus galima pastebėti vadovo pasikeitimo (prezidento patikimumo įvertinimas) įtaką valstybės reputacijai (palankumo JAV įvertinimas).

Hipotezė 2. Valstybės vadovo reputacijai daro įtaką tai, kaip žiniasklaidos atstovai įvertina jo priimtus sprendimus.

Hipotezė 3. Prezidento priimami sprendimai daro didesnę įtaką vadovo reputacijai nei asmens savybės.

⁶⁰ Jae-Woong Yoo ir Young Jin, „The Effects of Leader Image on National Reputation: Influence of Chinese Presidents Hu Jintao and Xi Jinping on Korean Perceptions and Attitudes toward China“. *Corporate Reputation Review*, 18, 2015, 60.

2. PRAKTINIS TYRIMAS

2.1 Metodologija ir duomenys

Teorinėje dalyje buvo aptarta tyrimui svarbi valstybės reputacijos teorija, lyderio reputacija ir jo įtaka valstybės reputacijai. Šioje dalyje yra aptariami praktiniame tyrime nagrinėjami subjektai, pritaikyti metodai, naudoti duomenys, nepriklausomi ir priklausomi kintamieji, kuriais tikrinamos hipotezės, pats tyrimo dizainas.

Tyrimas susideda iš dviejų dalių: kiekybinio ir kokybinio tyrimo. Kiekybinio tyrimo tikslas yra patvirtinti ryšį tarp vadovo pasikeitimo ir valstybės reputacijos ir padėti nustatyti, kada buvo ženklūs valstybės reputacijos pasikeitimai, kurie galėjo atsirasti dėl vadovo priimtų sprendimų.

Kiekybiniame tyrime yra nagrinėjami Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės gyventojų apklausų rezultatai apie pasitikėjimą prezidentu (angl. *confidence*) ir palankumą JAV (angl. *favorability*). Tyrimui reikalinga medžiaga panaudota iš „Pew Reserch Center“ duomenų bazės. Duomenys apima aštuoniolikos metų laikotarpį nuo 2003 m. iki 2021 m., išskyrus 2004 metus, kadangi tais metais nebuvo surinktos abi reikalingos apklausos. Toks laikotarpis pasirinktas dėl to, kad tai maksimalus „Pew Reserch Center“ pateikiamų duomenų laikotarpis, o iš kitur imti panašaus pobūdžio duomenys gali ženkliai skirtis dėl skirtingos apklausų atrinkimo metodikos.

Kiekybinio tyrimo pagrindas yra koreliacijos nustatymas tarp europiečių pasitikėjimo JAV prezidentu ir palankumo JAV jų akyse. Koreliacija – matavimo metodas, kuris nustato, koku lygiu du kintamieji yra susiję. Aiškiausiai koreliaciją galima pateikti per taškinę diagramą (angl. *scattergrams*). Tai yra vaizdinis abiejų kintamųjų koordinačių išplanavimas plokštumoje. Du tiriami kintamieji atitinkamai priskiriami vertikaliai ir horizontaliai plokštumai.⁶¹ Ryšys tarp kintamųjų yra pateikiamas susikirtimų taškais diagramoje. Taškų išsidėstymas didėjančia, žemėjančia ar atsitiktine tvarka rodo, kokios rūšies ir kokio lygio koreliacija yra tarp kintamųjų. Kintamųjų koreliacijos koeficientas yra nustatomas brėžiant tiesią vidurkio liniją tarp kintamųjų įvykių, jei kintamųjų taškai yra mažai nutolę nuo vidurkio linijos ir matosi aiški kintamųjų tendencija, vadinasi, koreliacijos ryšis tarp kintamųjų yra aukštas.⁶²

Be koreliacijos nustatymo, kiekybiniame tyrime yra apžvelgiami 2003 – 2021 metų laikotarpio pasitikėjimo prezidentu ir palankumo JAV duomenys, siekiama nustatyti, kuriais metais to paties

⁶¹ S. McLeod, „Correlation Definitions, Examples & Interpretation“. Simply Psychology, 2018. <<https://www.simplypsychology.org/correlation.html>> [Žiūrėta 2022 04 03].

⁶² Ten pat.

prezidento pasitikėjimo įvertinimas ir palankumas JAV krito arba kilo daugiau nei statistinės paklaidos ribose (tinkamai atliekamos apklausos paklaida yra iki 3%). Tai turi parodyti esminius prezidentavimo momentus, per kuriuos vadovai priėmė tam tikrus sprendimus, kurie turėjo įtakos valstybei ir jų reputacijai.

Tyrimo antroje dalyje naudojamas kokybinis metodas – turinio analizė. Ji yra reikalinga nagrinėti konkrečiam laikotarpiui, kurį padėjo nustatyti prezidento ir valstybės reputacijos reitingų palyginimas. 2018 – 2019 metų įvertinimai Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje rodo, kad tais metais D. Trumpas galėjo priimti sprendimus, kurie keitė ir jo, ir JAV reputaciją ta pačia linkme, tačiau tik kokybinis tų metų tyrimas gali parodyti, ar iš tikrųjų vadovas atsakingas dėl tokio valstybės reputacijos kitimo.

Dėl didelės analizės apimties turinio analizei naudojami šaltiniai yra apribojami. Jungtinės karalystės auditorijai sekti pasirinkta medžiaga iš didžiausio UK naujienų tinklapio „BBC.co.uk“. Prancūzijos gyventojų nuotaikas turi atspindėti didžiausias jų naujienų tinklapis – „Lefigaro.fr“.

Tyrimas prasideda nuo kriterijų, pagal kuriuos bus renkami duomenys, nustatymo. Norint nustatyti D. Trumpo reputaciją ir jo vertinimą žiniasklaidoje per paieškos sistemą „Google“, ieškoma tik „BBC.co.uk“ ir „Le Figaro“ svetainėse. Tyrimo laikotarpis yra nuo 2018-01-01 iki 2019-12-31. Dėl patogumo paieškos laikotarpis yra skeliamas į dvi dalis: nuo 2018-01-01 iki 2018-12-31 ir nuo 2019-01-01 iki 2019-12-31. Paieškos raktažodis yra „Donald Trump“. Pagal tokį paieškos modelį duomenys yra renkami keturis kartus. T.y., pirma surenkami duomenys viename naujienų tinklapyje iš 2018 metų, tada iš 2019 metų. Tokiu pat principu duomenų rinkimas kartojamas kitame tinklapyje. Tokius kriterijus nustatius „Google“ paieškos sistemoje, skaičiuojant 2018 – 2019 metų „BBC.com“ straipsnius, buvo pateikta 564 rezultatai. Atitinkamai, „Le Figaro“ paieškos rezultatų skaičius buvo 588 straipsniai. Straipsnių skaičius pagal nurodytus kriterijus yra didesnis, tačiau „Google“ paieška pateikia geriausiai kriterijus atitinkančius straipsnius, o kitus, labiau pasikartojančius, eliminuoja.

Straipsnius siekiama sugrupuoti į teigiamus, neigiamus bei neutralius. Šie straipsniai smulkiau skirstomi į teigiamus (arba neigiamus) dėl charakterio savybių ar asmeninės veiklos, dėl priimtų sprendimų, dėl komunikacijos ar pareiškimų. Neutralūs ir mišrūs straipsniai yra grupuojami kartu. Neutralūs straipsniai dažniausiai tik pamini prezidentą, bet nevertina jo veiklos. Mišrūs straipsniai įvertina prezidentą ir iš gerosios, ir iš blogosios pusės, todėl sunku nuspręsti tikslią straipsnio poziciją. Straipsnių analizė pagrįsta autoriaus kokybiniu įvertinimu, remiantis keliais kriterijais. Kokie naudojami raktiniai žodžiai: pavyzdžiui, neigiamas asmens savybes pabrėžiantys žodžiai (puola, užgaulioja, šaiposi, arogantiškas, rasistas, neišmanėlis, senas ir t.t.) rodo, kad straipsnyje yra kuriamas neigimas požiūris į prezidentą ar jo priimtus sprendimus. Koks įvykis ar sprendimas yra aptariamasis straipsnyje: pavyzdžiui, politiniai sprendimai gali būti skirtingai įvertinami ir tai labiau pastebima iš to,

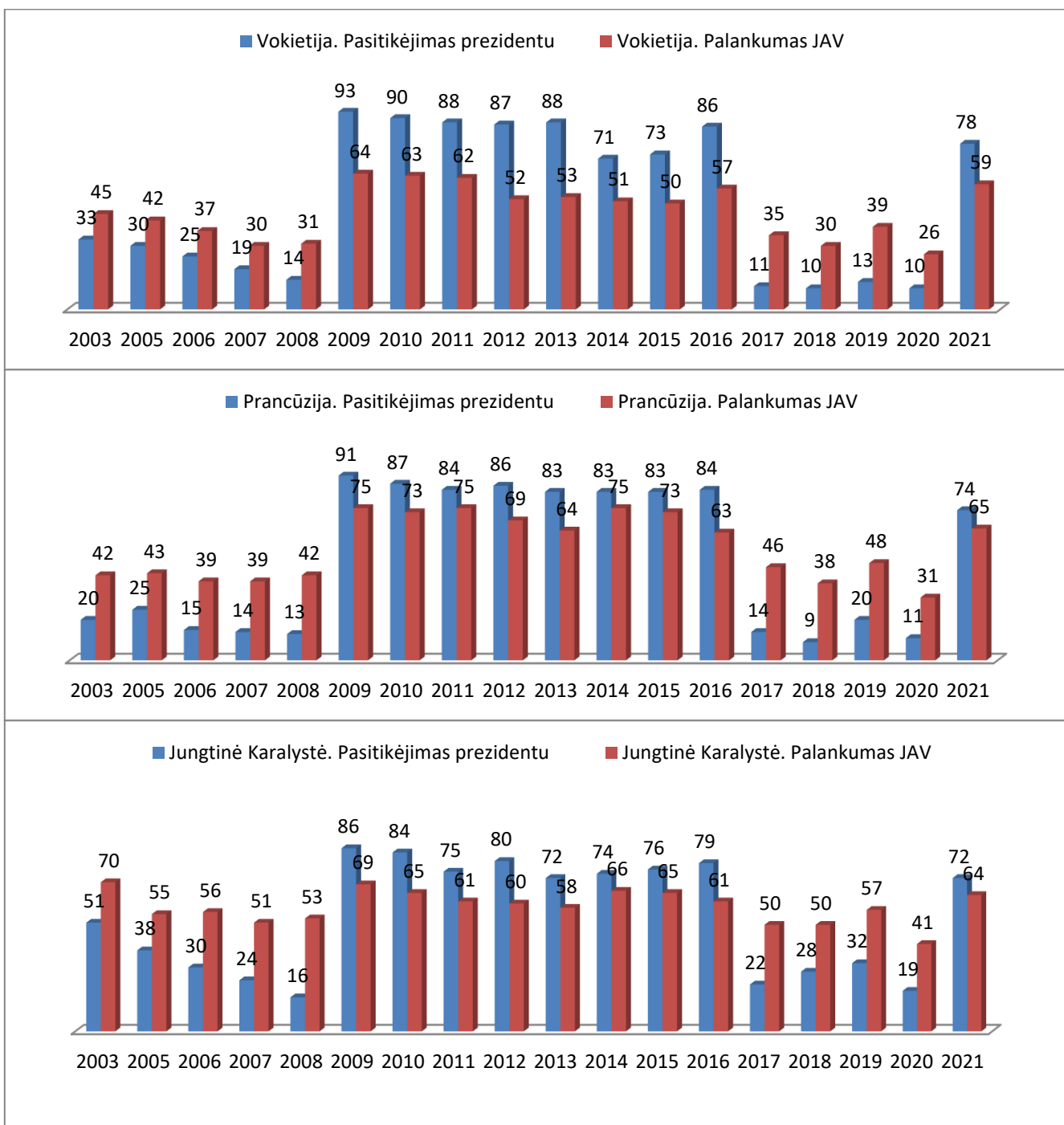
kokie raktiniai žodžiai yra naudojami, tačiau asmeninė veikla arba komunikacija pati savaime gali turėti neigiamą atspalvį (skandalas dėl romano, rasistiniai pareiškimai, korupcijos skandalas). Pagal tai, kokiomis temomis vyrauja straipsniai aptariamam laikotarpiu, taip pat galima įvertinti, kurie prezidento priimti sprendimai, charakterio savybės, komunikacinės kampanijos daro didžiausią įtaką įvaizdžiui, formuojamam apie D. Trumpą.

Galiausiai, surinkti duomenys yra susisteminti ir analizuojami. Pagal tai, kokie straipsniai vyrauja tam tikrose visuomenėse, galima nustatyti įtaką prezidento ir JAV reputacijai, o pagal gautus duomenis yra patvirtinamos arba paneigiamos tyrime keliamos hipotezės.

2.2 Kiekybinis tyrimas. Prezidento ir valstybės reputacijos santykis

Kiekybinio tyrimo aptariamam laikotarpiu (2003 m. – 2021 m.) JAV valdė keturi prezidentai. Nuo 2001 iki 2009 metų šalį valdė respublikonas G. W. Bushas. 2009 m. – 2017 m. valdė demokratas B. Obama. Vieną kadenciją nuo 2017 iki 2021 metų valdė respublikonas D. Trumpas. 2021 metais prasidėjo dabartinio prezidento J. Bideno kadencija. Per šį aštuoniolikos metų laikotarpį įvyko daug JAV ir pasauliui svarbių įvykių. D. W. Busho prezidentavimas labiausiai išsiskyrė intervencijomis į Iraką ir Afganistaną bei besąlygiška kova su terorizmu. B. Obamai teko kovoti su didžiausia ekonomine krize nuo Didžiosios depresijos laikų, be to, pasirašyti svarbius tarptautinius susitarimus (Paryžiaus klimato kaitos susitarimas, branduolinis susitarimas su Iranu, Ramiojo vandenyno partnerystės susitarimas). D. Trumpo kadencija pasižymėjo vienašališkais sprendimais – pasitraukimas iš prieš tai minėtų tarptautinių susitarimų, tarifų karai su konkurentais ir sąjungininkais, nevykęs Covid-19 pandemijos valdymas. Nors J. Bideno kadencija dar neįpusėjo, tačiau jis jau spėjo geriau pasižymėti valdant pandemiją, gana nesėkmingai atitraukiant karius iš Afganistano ir pasirašant naują gynybinį aljansą AUKUS su Jungtine Karalyste ir Australija.

1 Paveikslas. Vokietijos, Prancūzijos ir JK gyventojų nuomonė (procentais) apie JAV ir jos prezidentus 2003-2021. Diagrama sudaryta autoriaus remiantis „Pew Research Center“ duomenimis⁶³.

⁶³ Richard Wike ir kt., „America’s Image Abroad Rebounds With Transition From Trump to Biden“.

Analizuojamoje diagramoje **1 pav.** yra pateikiamas Vokietijos, Prancūzijos ir JK gyventojų nuomonės keitimasis apie JAV ir jos prezidentus per 18 metų laikotarpį tarp 2003 ir 2021 metų. Visų valstybių nuomonių dinamika panaši. Pavyzdžiui, visų aptariamų valstybių gyventojų nuomonė apie G. W. Bushą blogėjo nuo 2005 iki 2008 metų. Drastiškiausi palankumo JAV rodiklio pasikeitimai yra matomi tada, kai keičiasi prezidentas. 2009 metais respublikoną G. W. Bushą pakeitęs demokratas B. Obama gavo vidutiniškai 75% didesnę prezidento pasitikėjimo įvertinimą. Kai 2017 metais D. Trumpas pakeitė labai populiarų prezidentą B. Obama, apklausose pasitikėjimas prezidentu visose aptariamose šalyse vidutiniškai krito 65%, tuo tarpu palankumas JAV krito vidutiniškai 17%. Tokią pačią pasitikėjimo „švytuoklę“ matome, kai D. Trumpą pakeičia dabartinis prezidentas demokratas J. Bidenas: pasitikėjimas vadovu grįžta tik į šiek tiek žemesnes aukštumas negu prezidentaujant B. Obamai. Tokius reikšmingus palankumo JAV pokyčius matome su kiekvienu valstybės vadovo pasikeitimu. Radikalūs prezidentų įvertinimų svyravimai vis dėlto susiję su jų asmeninėmis savybėmis ir retorika iki prezidentavimo, be to, toks prezidentų įvertinimo svyravimas puikiai dera su Renshon ir kt., lyderio ir valstybės specifine reputacija.⁶⁴

Tokių valstybės ir vadovo reputacijos svyravimą iš dalies paaiškina „Su įtaka susijusi“ reputacijos teorija (angl. *theory of influence-specific reputation*). Teorija išskiria reputaciją į atskirą valstybės ir vadovo reputaciją, kuri yra svarbi, atsižvelgiant į tai, kokia stipri institucinė prezidento pareigybė. JAV prezidento institucija turi didelius įgaliojimus, palyginus su kitomis demokratinėmis valstybėmis.⁶⁵ Gauti rezultatai patvirtina teoriją, kad prezidento reputacija daro didelę įtaką valstybės reputacijai. Svarbu pastebėti, kad valstybės reputacijos judėjimas per daugelį metų yra mažesnis negu vadovų. Didesnis vadovo reputacijos svyravimas rodo, kad vadovo reputacijai turi įtaka su jo asmenybe, veikla, pažadais ir komunikacija susiję dalykai, o valstybės reputacija išskirtinės vertės vadovo reputacijai nesuteikia. Tiek literatūroje nagrinėjama mintis, tiek tyrimo rezultatai rodo didesnę vadovo įtakos reputacijai reikšmę.

Iš keturių JAV prezidentų imties negalime patvirtinti, kad visi respublikonai prezidentai yra vertinami prasčiau tarptautinės bendruomenės ar europiečių, tačiau tokią hipotezę būtų galima kelti kitiems tyrimams JAV prezidentų reputacijos analizėje. Pagal šį valstybės ir vadovo reputacijos palyginimą galima teigti, kad yra patvirtinama pirmoji darbe kelta hipotezė: prezidento pasikeitimas daro įtaką visos valstybės reputacijai europiečių akyse.

⁶⁴ Renshon, Dafoe, ir Huth, 325.

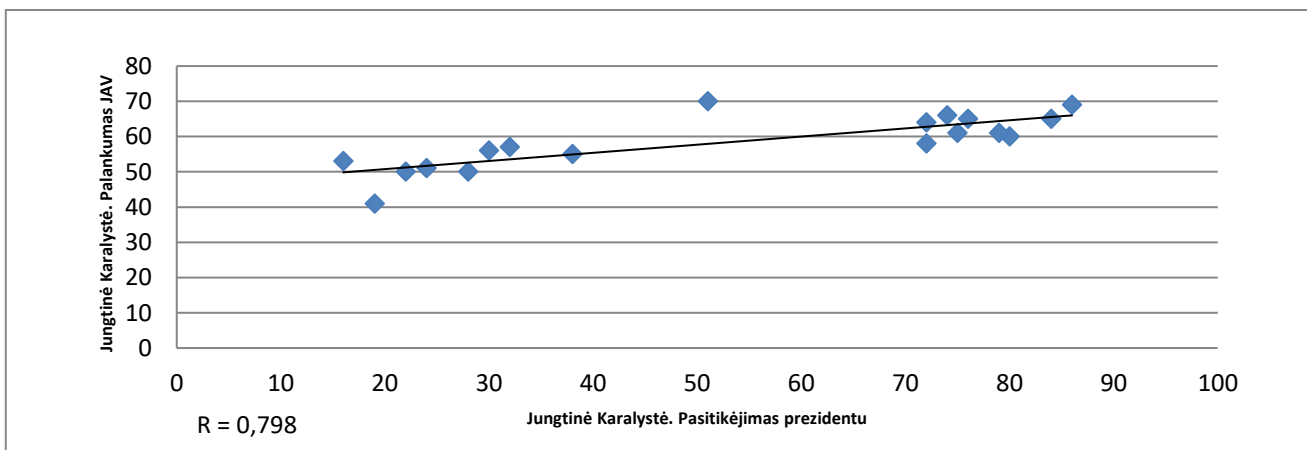
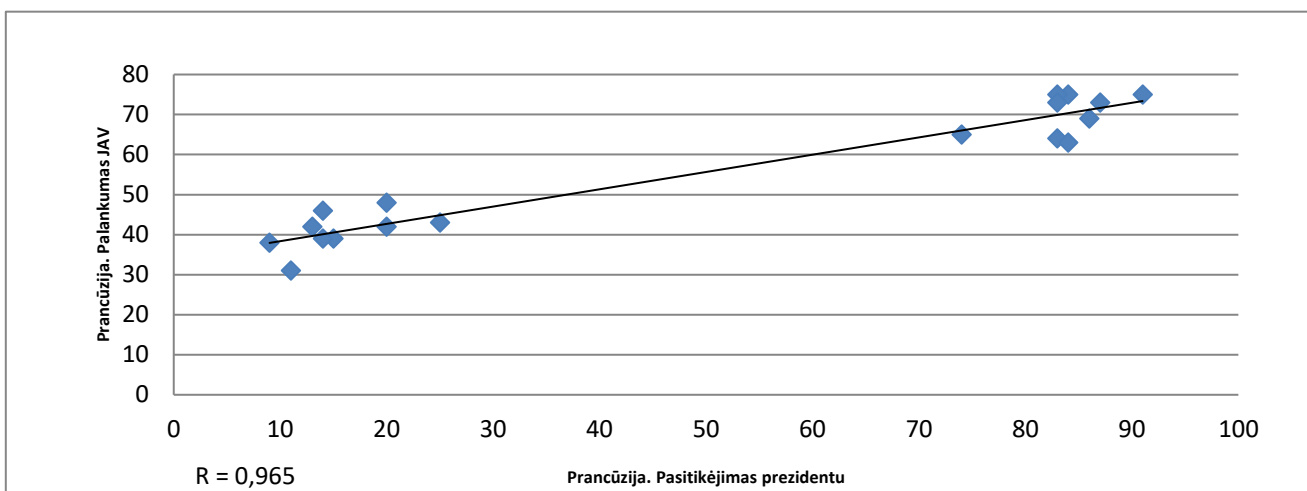
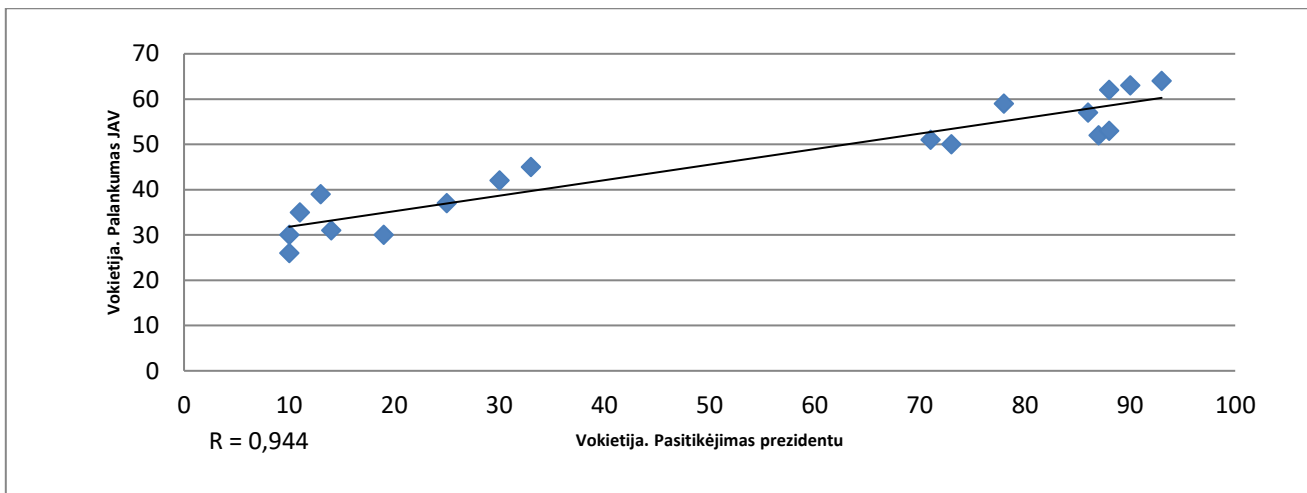
⁶⁵ Mažvydas Jastramskis, *Mums reikia vado? Prezidento institucija nuo Landsbergio iki Nausėdos*. Vilnius: Baltos lankos, 2021, 52.

1 pav. diagrama suteikia ir daugiau naudingos informacijos. Šalia to, kad akivaizdžiai matomas reputacijos pasikeitimas keičiantis prezidentams, galime nustatyti, kuriais metais to paties prezidento veiksmai ar priimti sprendimai galėjo turėti daugiausiai įtakos valstybės reputacijos pasikeitimui. Diagrama parodo, kada statistiškai reikšmingas įvertinimo pokytis (daugiau nei 3 procentai) įvyko valdant tam pačiam prezidentui. Vokietijoje toks prezidento ir valstybės reputacijos lygiagretus smukimas fiksuojamas 2005, 2006, 2007 metais. Taip pat ženklus prezidento B. Obamos ir JAV įvertinimo augimas fiksuojamas 2015 ir 2016 metais. Prancūzijos atveju lygiagretus valstybės ir prezidentų reputacijos smukimas fiksuojamas 2005, 2006 metais. Valdant D. Trumpui turime įdomią reputacijos dinamiką – 2018 metais žema reputacija, 2019 metais abiejų subjektų įvertinimas kyla, o 2020 metais vėl smunka. Jungtinės Karalystės gyventojų įvertinimo tendencija tarp 2003 ir 2005 metų JAV ir G. W. Busho buvo kylanti, po metų pauzės, 2006 ir 2007 metais – smunkanti tendencija. Statistiškai reikšmingai reputacija krito 2010 ir 2011 metais vadovaujant B. Obamai. Britai 2018, 2019 ir 2020 metais D. Trumpo valdymą įvertino tokia pačia įdomia tendencija kaip ir prancūzai. Atitinkamai, 2018 metais reitingas leidosi, 2019 metais kilo, o 2020 metais vėl krito. Prancūzų ir britų sutampantys įvertinimai 2018 – 2020 metais labiausiai skatina panagrinėti šį laikotarpį išsamiau kokybinio tyrimo dalyje.

Siekiant patvirtinti keliamą hipotezę dėl valstybės reputacijos kitimo keičiantis vadovui, turime tuos pačius statistinius rezultatus patikrinti per koreliacijos prizmę. **2 pav.** pavaizduoja 2003 – 2021 metų Vokietijos, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės gyventojų pasitikėjimą prezidentu ir palankumą JAV rezultatus horizontalioje ir vertikalioje koordinačių plokštumoje. Vokietijos koreliacijos koeficientas – 0,944, Prancūzijos – 0,965, Jungtinės Karalystės – 0,798. Visų valstybių koeficientai yra išties labai aukšti, nes kaip minima socialinių mokslų koreliacijos tyrimuose, didesnis nei 0,6 koeficientas yra labai aukštas.⁶⁶ Tokios aiškios koreliacijos atveju reikia pažymėti, kad per maža imtis gali lemti šališkus rezultatus. Be to, koreliacijos tyrimas negali tiksliai atsakyti, ar yra priežastinis ryšys tarp kintamųjų. Galima daryti išvadą, kad dėl tyrimo ribotumo negalime nustatyti priežastinio ryšio, tačiau toks aukštas koreliacijos koeficientas tarp kintamųjų rodo, kad ryšys tikrai yra ir jis tikriausiai išliktų net ir platesnės imties tyrime.

⁶⁶ S. McLeod, < <https://www.simplypsychology.org/correlation.html> > [Žiūrėta 2022 04 03].

2 paveikslas. Koreliacija tarp pasitikėjimo prezidentu ir palankumo JAV pagal Vokietijos, Prancūzijos ir JK gyventojų apklausų rezultatus 2003-2021. Diagrama sudaryta autoriaus remiantis „Pew Research Center“ duomenimis⁶⁷.

⁶⁷ Richard Wike ir kt., „America’s Image Abroad Rebounds With Transition From Trump to Biden“.

Šis koreliacijos tyrimas taip pat atkleidžia, kad kiekviena valstybė prezidentus ir JAV reputaciją įvertina skirtingai, nors Vokietijos ir Prancūzijos koreliacijos koeficientai labai panašūs, o Jungtinės Karalystės rodiklis šiek tiek žemesnis. Toks, kad ir nežymus koeficiento skirtumas signalizuoja, jog Jungtinės Karalystės gyventojams prezidento reputacija daro mažesnę įtaką visai valstybės reputacijai. Galima iškelti kelias hipotezes, kodėl Jungtinė karalystė skiriasi nuo kitų valstybių šiuo aspektu. Britai geriau vertina pačią JAV dėl specialiųjų santykių (angl. *special relationship*) tarp valstybių. S. Foerster ir R. Raymond JAV ir JK specialiuosius santykius pateikia susidedančius iš šešių dalių: bendro požiūrio į įstatymais pagrįstą, laisvą demokratinį pasaulį; išskirtinio bendradarbiavimo žvalgybos srityje; stiprios karinės partnerystės; artimų diplomatinių santykių; didžiulio abipusio investavimo; neturinčio precedento bendradarbiavimo branduolinio ginklo kūrimo srityje.⁶⁸ Be specialiųjų santykių JAV ir JK yra labai giminingos ir artimos valstybės kalbos ir kultūros srityje. Šių valstybių gyventojus suartina tai, kad JAV užuomazgos buvo Didžiosios Britanijos kolonija, kuri padarė didelę įtaką tolesnei valstybės kūrimosi eigai. Tokią prielaidą patvirtina ir tai, kad JAV turi labai gerus santykius su visomis didžiosiomis anglakalbėmis valstybėmis (Kanada, JK, Australija, Naujoji Zelandija). Tai rodo ir neproporcingai didelę tokių valstybių, kaip Kanada, Australija ir Naujoji Zelandija įtaką tarptautinių finansų sistemoje. JAV, kurdama tarptautinę finansų sistemą, rėmėsi šiomis valstybėmis, kurių valiutos vis dar yra dominuojančios užsienio valiutų biržose⁶⁹. Galima kelti hipotezę, kad JAV ir JK politinis susigrupavimas yra panašiausias, palyginus su Vokietija ir Prancūzija. JAV ir JK susidariusios dvipartinės sistemos, kuriose, atitinkamai, dominuoja respublikonai ir demokratai bei konservatoriai ir leiboristai. Priešingai, Vokietijoje ir Prancūzijoje egzistuoja daugiapartinės sistemos. Galbūt tai irgi galėtų būti kintamasis, kuris gali daryti įtaką JK gyventojų pastovesnei nuomonei ir palankumui JAV atžvilgiu. Šis tyrimas negali patvirtinti šių hipotezių, tačiau tai galėtų būti tolesnių reputacijos tyrimų kryptis.

2.3 D. Trumpo vertinimas ir 2018 – 2019 metų įvykių apžvalga

Tam tikro asmens ar proceso vertinimas žiniasklaidoje ar akademinuose tyrimuose gali būti panašus ir kartu turėti skirtingus kriterijus bei pateikti prieštaraujančias išvadas. Žiniasklaidos priemonėms svarbu stengtis išlikti objektyvioms, tačiau dažnai tai nepavyksta dėl siekio tapti kuo

⁶⁸ Schuyler Foerster ir Ray Raymond, „The US-UK “Special Relationship” at a Critical Crossroads“. Atlantic Council, 2017. <<https://www.jstor.org/stable/resrep03496>> [Žiūrėta 2022 04 14].

⁶⁹ Wikipedia, „Most Traded Currencies“. 2022.

<https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Template:Most_traded_currencies&oldid=1080744214> [Žiūrėta 2022 04 15].

populiarnėmis skaitytojų tarpe. Populiarumo yra siekiama didžiausią dėmesį skiriant problemoms, įvykiams ar skandalams, kurie yra įdomūs skaitytojams. Kai kurie objektyviai vertinami įvykiai susilaukia mažiau dėmesio negu įdomūs ar skandalingi, todėl jie daro mažesnę įtaką, formuojant suvokimą apie tam tikrus reiškinius ar procesus. Mokslinėje literatūroje yra nustatyti keturi procesai, kaip žiniasklaida veikia savo skaitytojus ar žiūrovus. Pirma, žiniasklaida nustato darbotvarkę (angl. *agenda-setting*), medijos gali skirtingu dažnumu komunikuoti apie tam tikrą įvykį arba iš viso nepaminėti jo. Antra, iš darbotvarkės sudarymo atsiranda pirmenybės suteikimas (angl. *priming*), kai ankščiau pateiktos istorijos ir įvykių vertinimai sukuria kriterijus, kaip įvertinti naujienas. Trečia, žiniasklaida gali rėminti (angl. *framing*) tam tikras naujienas, t. y. pateikti įvykius tam tikru kampu, teigiamai arba neigiamai, kad suformuotų skaitytojų nuomonę. Ketvirta, iš visų šių procesų kyla kultivavimas (angl. *cultivation*), žiniasklaida formuoja visą suvokimą aplink esantį pasaulį ir apie mus pačius.⁷⁰ Priešingai, akademiniai straipsniai yra labiau orientuoti į specialistus ar tam tikros srities ekspertus, o ne į plačiąją visuomenę, todėl jie padaro žymiai mažesnę įtaką visuomenės suvokimo formavimuisi dėl mažesnės sklaidos. Akademiniai straipsniai pasižymi savo didesne apimtimi, sudėtingesne struktūra, naudojamais moksliniais metodais ir teorijomis, didesne problemos, proceso ar srities analize, priešingai nei trumpesni, paprastesni, į įvykius orientuoti naujienų straipsniai.⁷¹

Akademiniai leidiniai ir žiniasklaidos priemonės apie D. Trumpo 2018 – 2019 metų valdymo laikotarpį atsiliepė skirtingai dėl polinkio sutelkti dėmesį į skirtingus dalykus. Akademiniai straipsniai daugiau nagrinėja jo asmens savybes, retoriką per prezidento rinkimų kampaniją, svarbiausius nuveiktus darbus vidaus ir užsienio politikoje, pareiškimus gyvai ir „Twitter“ socialiniame tinkle. M. G. Ciot analizuoja D. Trumpo charakterio savybes ir jų įtaką sprendimų priėmimui. Autorė konstatuoja, kad kadencijos pradžioje D. Trumpo politika buvo sukoncentruota į vidaus politiką, todėl kandidato į prezidentus kalbos galėjo nepatikti tarptautinei bendruomenei dėl protekcionistinių ir su žmogaus teisėmis prasilenkiančių pažadų⁷². Taip pat D. Trumpo reputacijos kritimas galėjo būti susijęs su jo netradiciniais pareiškimais ir po to sekančiais žmogaus teisių varžymais (pvz., draudimas kelių musulmoniškų valstybių gyventojams atvykti į JAV).

D. W. Drezner straipsnyje minima D. Trumpo asmeninių savybių svarba, kuri lemia, kaip atrodo JAV prezidentas užsienio valstybių vadovų, vidaus politikos ir pasaulio gyventojų akyse. Pabrėžiamas D. Trumpo narcisizmas, kuris gali pakenkti sprendimų priėmimui ir turėti pasekmių bendraujant su

⁷⁰ Dietram A. Scheufele, „Agenda-Setting, Priming, and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication“. *Mass Communication and Society*, 3: 2–3, 2000, 298-310.

⁷¹ S. Surbhi, „Difference Between Article and Journal (with Comparison Chart)“. Key Differences, 2020. <<https://keydifferences.com/difference-between-article-and-journal.html>> [Žiūrėta 2022 04 11].

⁷² M. G. Ciot, 43-60.

kitais vadovais.⁷³ D. Trumpas matomas kaip prezidentas, daugiau dėmesio skyręs vidaus nei užsienio politikai, stipriai sugręsinęs ekonomines ir imigracijos problemas, kad mobilizuotų savo rinkėjų ratą. Apie D. Trumpo nuveiktus darbus taip pat nėra vienareikšmiškos nuomonės. Politikos ekspertai jo darbus įvertina geriau, negu jie atrodo iš pirmo žvilgsnio – plėtojant santykius su valstybėmis Artimuosiuose Rytuose, Indija, Kinija, Šiaurės Korėja, Venesuela, tačiau kritikuojama, kaip prezidentas veda politiką su sąjungininkais, Rusija, skatina demokratiškas vertybes, palaiko atgrasymą prieš varžovus ir už bendrą politinio proceso įgyvendinimo nesklaidumą.⁷⁴

Užsienio politikos tyrėjai skirtingai vertina, kokie D. Trumpo sprendimai ar įvykiai padarė didžiausią įtaką jo reputacijai, o „Miller Center“ išskiria dvidešimt vieną svarbų įvykį, susijusi su D. Trumpu 2018 metais ir keturiolika 2019 metais.⁷⁵

1 lentelė. *Svarbiausi su D. Trumpu susiję įvykiai 2018-2019 metais*. Lentelė sudaryta autoriaus pagal „Miller Center“ duomenis.⁷⁶

2018 metai	
Sausis	Valstybės įstaigų darbas sustabdomas trims dienoms, nes kongresas negalėjo pasiekti sutarimo dėl biudžeto. D. Trumpas inicijavo „tarifų karus“ prieš Kiniją.
Vasaris	D. Trumpo asmeninis advokatas pripažino, kad sumokėjo 130 000 dolerių filmų aktoriai, kuri, galimai, turėjo romaną su prezidentu. Specialusis prokuroras R. Muelleris paskelbė kaltinimus 13 rusų, įtariamų kišimusi į 2016 m. JAV prezidento rinkimus.
Kovas	Vašingtone ir kitose valstijose vyko eitynės "Už mūsų gyvybes", kuriomis buvo siekiama priimti ginklų kontrolės teisės aktus. R. Tillersoną valstybės sekretoriaus pareigose pakeičia M. Pompeo.
Gegužė	JAV pasitraukė iš branduolinio susitarimo su Iranu bei perkėlė savo ambasadą Izraelyje iš Tel Avivo į Jeruzalę. Senatas patvirtino D. Trumpo kandidatę Giną Haspel į CŽV vadovus.
Birželis	D. Trumpas susitiko su Kim Jong Unu Singapūre ir pasirašo įsaką, kuriuo nutraukiama vaikų atskyrimo nuo tėvų politika.
Liepa	Aplinkos apsaugos agentūros vadovas S. Pruittas atsistatydino po to, kai buvo apkaltintas netinkamu valdymu ir etikos pažeidimais. D. Trumpas į JAV Aukščiausiąjį Teismą paskyrė B. Kavanaugh. D. Trumpas susitiko su Putinu Helsinkyje.
Rugpjūtis	Buvęs prezidento Donaldo Trumpo asmeninis advokatas Michaelas Cohenas prisipažino, būdamas kaltas dėl federalinių kaltinimų, įskaitant rinkimų kampanijos finansavimo pažeidimus ir sukčiavimą bankų ir mokesčių srityje. Buvęs D. Trumpo rinkimų kampanijos vadovas Paulas Manafortas buvo nuteistas pagal aštuonis

⁷³ D. W. Drezner, 383–400.

⁷⁴ Council on Foreign Relations, „D. Trump's foreign policies are better than they seem“. (Council Special Report No. 84). USA: Council on Foreign Relations, 2019. 67.

⁷⁵ Miller Center, „Donald Trump - Key Events“. University of Virginia, 2021. <<https://millercenter.org/president/trump/key-events>> [Žiūrėta 2022 04 18].

⁷⁶ Ten pat.

	kaltinimus, įskaitant mokesčių vengimą ir bankinį sukčiavimą.
Spalis	Brettas Kavanaugh prisiekė Aukščiausiojo Teismo teisėju. Jo patvirtinimo parodymai sukretė tautą, nes trys moterys pateikė kaltinimus teisėjui B. Kavanaugh dėl netinkamo seksualinio elgesio. Senato teismų komitetas surengė vienos iš kaltintojų, daktarės Christine Blasey Ford ir teisėjo Kavanaugh apklausimą. Vėliau Senatas 50 balsais prieš 48 patvirtino jo paskyrimą.
Lapkritis	2018 m. vidurio kadencijos rinkimuose respublikonai prarado Atstovų Rūmus, bet gavo vietų JAV Senate. Demokratai perėmė Atstovų Rūmų kontrolę, iškovoję 30 vietų ir pakeitė jėgų balansą Atstovų Rūmuose. Senate respublikonai laimėjo dvi vietas ir išlaikė daugumą. JAV generalinis prokuroras J. Sessionsas atsistatydino iš pareigų.
Gruodis	Buvęs prezidento Donaldo Trumpo advokatas M. Cohenas, prisipažinęs dėl rinkimų kampanijos finansavimo pažeidimų ir prieš 2016 m. prezidento rinkimus mokėjęs moterims už tylėjimą apie tariamus romanus su D. Trumpu, buvo nuteistas trejus metus kalėti. Nepavykus susitarti dėl tęstinio finansavimo (valdžios įstaigoms), federalinė vyriausybė pradėjo dalinį jų uždarymą. D. Trumpui ir Kongresui nepavyko susitarti dėl sienos tarp JAV ir Meksikos finansavimo.
2019 metai	
Sausis	Prezidentui D. Trumpui paskelbus, kad jis išveda JAV karius iš Sirijos, atsistatydino gynybos sekretorius J. Mattisas, kuris tam nepritarė. Po 35 dienas trukusio ilgiausio JAV istorijoje vyriausybės uždarymo prezidentas D. Trumpas paskelbė apie susitarimą dėl vyriausybės darbo atnaujinimo.
Vasaris	Kongresas priėmė biudžeto susitarimą, kad būtų išvengta dar vieno vyriausybės uždarymo. Susitarime Kongresas sienos pasienyje statybai skyrė tik 1,375 mlrd. dolerių. Norėdamas užtikrinti pilnavertį sienos su Meksika finansavimą D. Trumpas skelbė nacionalinę nepaprastąją padėtį.
Kovas	Specialusis prokuroras R. Muelleris Teisingumo departamentui pateikė ataskaitą apie Rusijos kišimąsi į 2016 m. prezidento rinkimus ir D. Trumpo kampanijos sąsajas su tuo.
Birželis	Per mitingą Floridoje prezidentas D. Trumpas oficialiai pradėjo savo 2020 m. perrinkimo kampaniją. D. Trumpas paspaudė Kim Jong Unui ranką demilitarizuotoje zonoje tarp Šiaurės ir Pietų Korėjų ir tapo pirmuoju JAV prezidentu, perėjusiu į Šiaurės Korėjos teritoriją.
Liepa	D. Trumpas kalbėjosi su Ukrainos Prezidentu V. Zelenskiu. Pokalbio metu D. Trumpas ragino V. Zelenskį ištirti demokratų kandidato į prezidentus Joe Bideno ir jo sūnaus Hunterio įtartiną veiklą.
Rugpjūtis	JAV žvalgybos bendruomenės narys pateikė oficialų skundą prieš D. Trumpą, teigdamas, kad prezidentas siekia, jog užsienio valstybių kišimasis padėtų jam laimėti 2020 m. rinkimus. Prezidentas D. Trumpas paskelbė apie JAV kosmoso vadovybės, kuri bus atsakinga už karines operacijas kosmose kaip Gynybos departamento dalis, sukūrimą.
Rugsėjis	Atstovų Rūmai pradėjo oficialų apkaltos tyrimą D. Trumpui dėl piktnaudžiavimo valdžia, siekiant paveikti Ukrainos prezidentą pradėti tyrimą nukreiptą prieš J. Bideno ir jo sūnų.
Lapkritis	Atstovų Rūmų Žvalgybos komitetas pradėjo viešą apkaltos posėdžio transliaciją.
Gruodis	Atstovų Rūmai apkaltino prezidentą D. Trumpą pagal du apkaltos straipsnius: piktnaudžiavimas valdžia ir trukdymas Kongresui.

Žiniasklaidos straipsniai taip pat praneša apie procesus ir įvykius, kuriuos aptaria akademinė bendruomenė, dažnai remiasi ekspertų įžvalgomis ir komentarais, tačiau daug dėmesio skiria su D. Trumpo asmeniniu gyvenimu susijusiems dalykams, skandalams, apsižodžiavimams su viešais asmenimis. 2018 metais be jau minėtų įvykių pateikimo, žiniasklaida daug dėmesio skyrė skandalui, kai D. Trumpas Afrikos šalis pavadino įžeidžiančiai. Žiniasklaidoje ši istorija skambėjo gana dažnai ir tai formavo įspūdį, kad prezidentas yra rasistas. Žiniasklaidoje taip pat buvo pateikiama JAV įžymybių, kurios kritikavo D. Trumpą, nuomonė. Daug dėmesio susilaukė naujienos apie galimą aktorės romaną su prezidentu bei D. Trumpo sąsajos su Rusija ir jos įtaka 2016 metų prezidento rinkimams. 2019 metais sumažėjo su asmeniniu gyvenimu ir komunikacijos klaidomis susiję straipsniai, tačiau prezidento veikla dažniausiai buvo vertinama nepalankiai, prie to prisidėjo ir nauja tema apie D. Trumpo apkaltą dėl tarnybinės galios išnaudojimo prieš Ukrainos prezidentą.

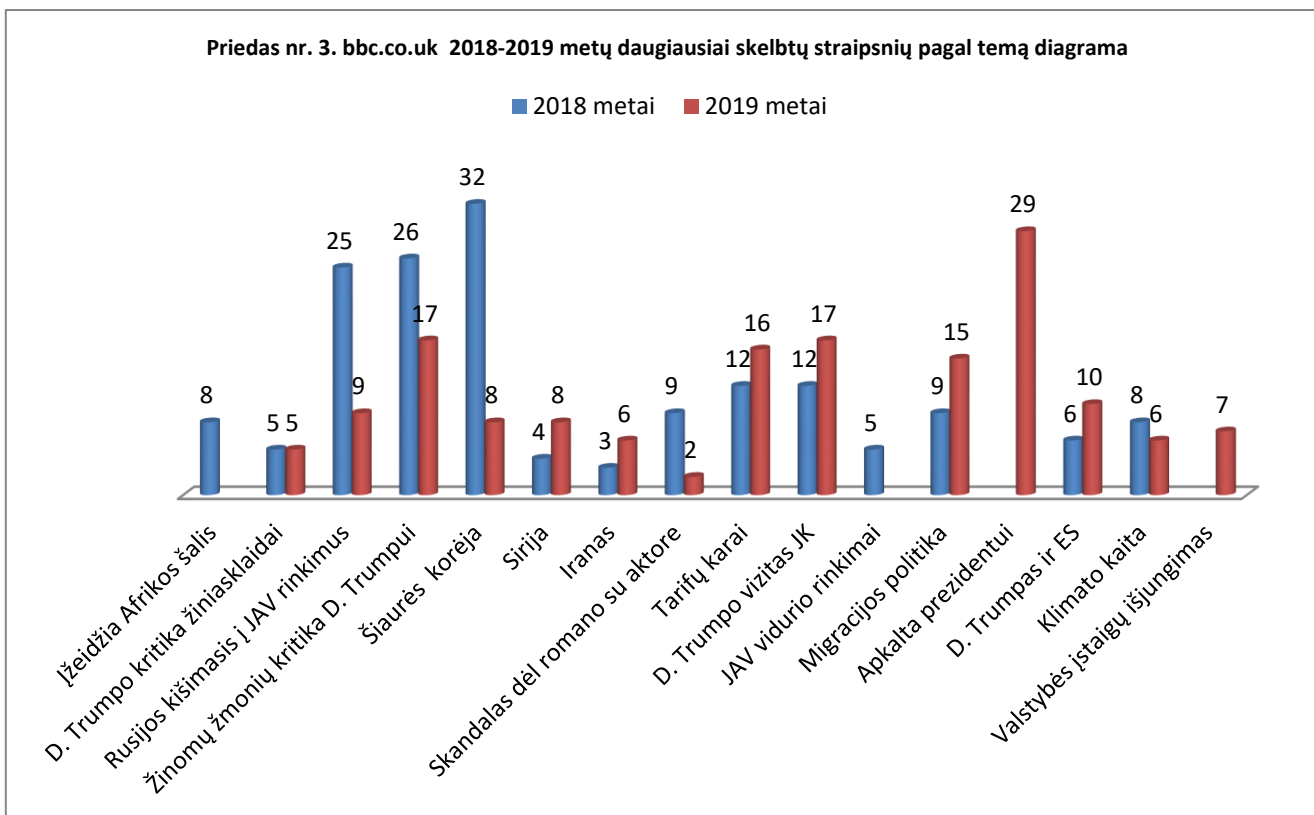
2.4 Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos 2018 – 2019 metų naujienų pranešimų analizė pagal temą

Jungtinės Karalystės naujienų pranešimų analizė apie D. Trumpo valdymą yra atliekama iš didžiausios šalies naujienų svetainės „BBC.co.uk“ 2018 – 2019 metų straipsnių. Atitinkamai, Prancūzijos naujienų pranešimų analizė atliekama iš „Lefigaro.fr“ 2018 – 2019 metų straipsnių. 2018 metais „BBC.co.uk“ skelbė 280 straipsnių, susijusių su D. Trumpu, 2019 metais 284. Atitinkamai, „Lefigaro.fr“ 2018 metais pateikė 290, o 2019 metais 298. „Google“ paieškos sistema šiek tiek sumažino visą galimą su D. Trumpu susijusių straipsnių kiekį dėl dažno pasikartojimo ar neatitikimo su straipsnio turiniu.

3 pav. diagramoje visi 2018 – 2019 metų „BBC.co.uk“ straipsniai apie D. Trumpą susiskirstyti į šešiolika grupių pagal temą. Temos buvo įtrauktos į diagramą tuo atveju, jei per kuriuos nors metus buvo paminėtos bent penkis kartus. 2018 metais – 116 ir 2019 metais – 129 straipsniai liko be apčiuopiamos (mažiau nei 5 straipsniai) temos. 2018 metais akivaizdžiai dominuoja trys temos: D. Trumpo sąsajos su Rusija ir jos kišimasis į 2016 metų rinkimus – 25 straipsniai; įžymybių ir politikų kritika D. Trumpui – 26 straipsniai; D. Trumpo derybos su Šiaurės Korėja dėl branduolinio nusiginklavimo – 32 straipsniai. 2019 metais keičiasi temos, kurios dominuoja. Vietoje trijų stipriai išsiskiriančių temų, turime vieną labai stiprią – D. Trumpo mėginimas paveikti Ukrainos prezidentą, pradėti tyrimą prieš jo konkurentą ir iš to sekusi apkaltos procedūra. Likusios keturios temos surinko mažiau paminėjimų: įžymybių ir politikų kritika D. Trumpui – 17 straipsnių; D. Trumpo vizitai ir

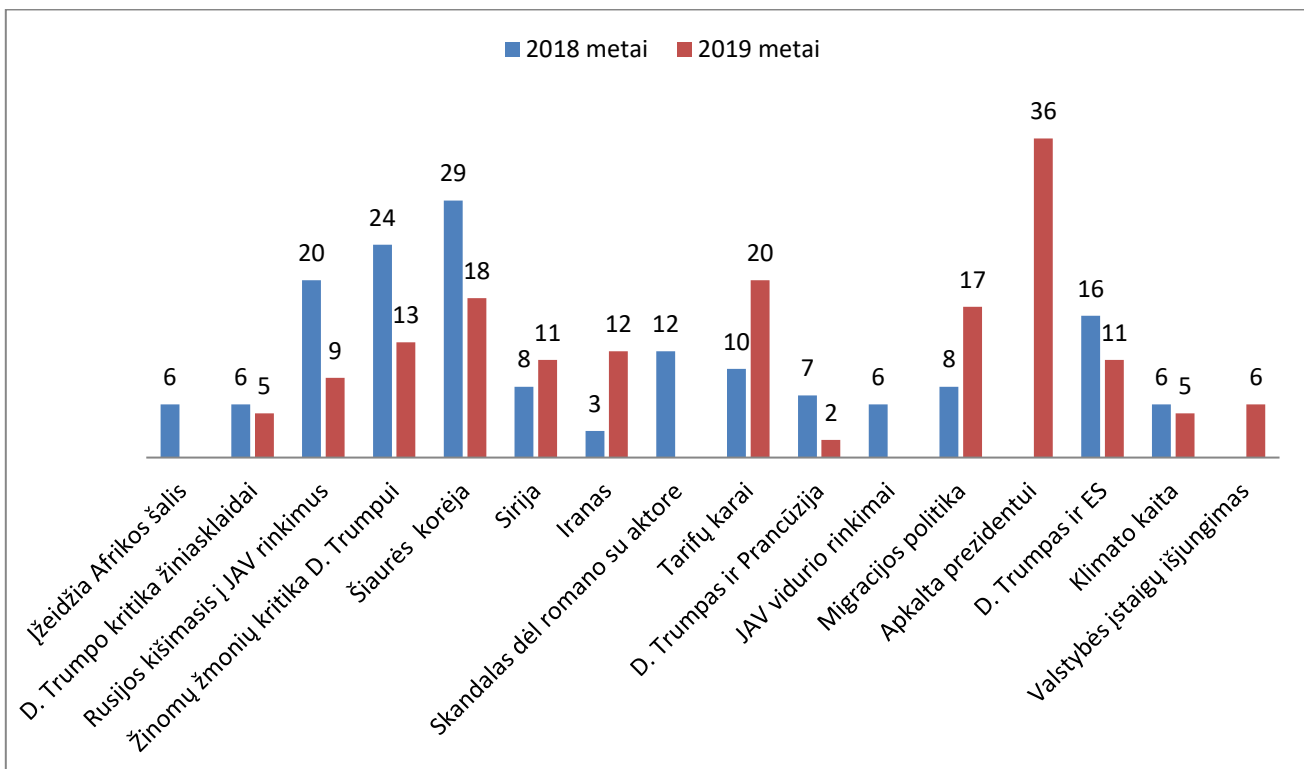
susitikimai su Jungtinės karalystės atstovais – 17 straipsnių; D. Trumbo pradėti tarifų karai ir prekybos derybos – 16 straipsnių; su migracijos politika susijusių straipsnių – 15.

3 paveikslas. *BBC.co.uk* 2018-2019 metų daugiausiai skelbtų straipsnių pagal temą. Diagrama sudaryta autoriaus.

Atitinkamai, **4 pav.** yra pateikiama apžvalga 2018 – 2019 metų „Lefigaro.fr“ straipsnių, susijusių su D. Trumpu diagrama pagal temas. 2018 metais – 129 ir 2019 – 133 straipsniai liko be atskiros kategorijos (mažiau nei 5 straipsniai). 2018 metais išsiskiria trys temos, surinkusios virš 20 straipsnių: D. Trumbo derybos su Šiaurės Korėja – 29 straipsniai; įžymių ir politikų kritika D. Trumpui – 24 straipsniai; tyrimas dėl Rusijos kišimosi į 2016 metų JAV prezidento rinkimus ir D. Trumbo ryšiai su Rusija – po 20 straipsnių. Vidutiniškai daug dėmesio gavo grupė straipsnių apie D. Trumpą ir ES ar kitas didžiąsias Europos valstybes – 16 straipsnių. 2019 metais „Lefigaro.fr“ svetainėje dominavo straipsniai, susiję su D. Trumbo neteisėtu mėginimu paveikti Ukrainos prezidentą ir dėl to kilęs apkaltos procesas jam – 36 straipsniai. Taip pat didelio dėmesio susilaukė dar trys temos: D. Trumbo vykdomi tarifų karai ir prekybos sutartys – 20 straipsnių; D. Trumbo derybos su Šiaurės Korėja dėl branduolinio nusiginklavimo – 18 straipsnių; D. Trumbo politika migracijos atžvilgiu – 17 straipsnių.

4 paveikslas. *Lefigaro.fr* 2018-2019 metų daugiausiai skelbtų straipsnių pagal temą. Diagrama sudaryta autoriaus

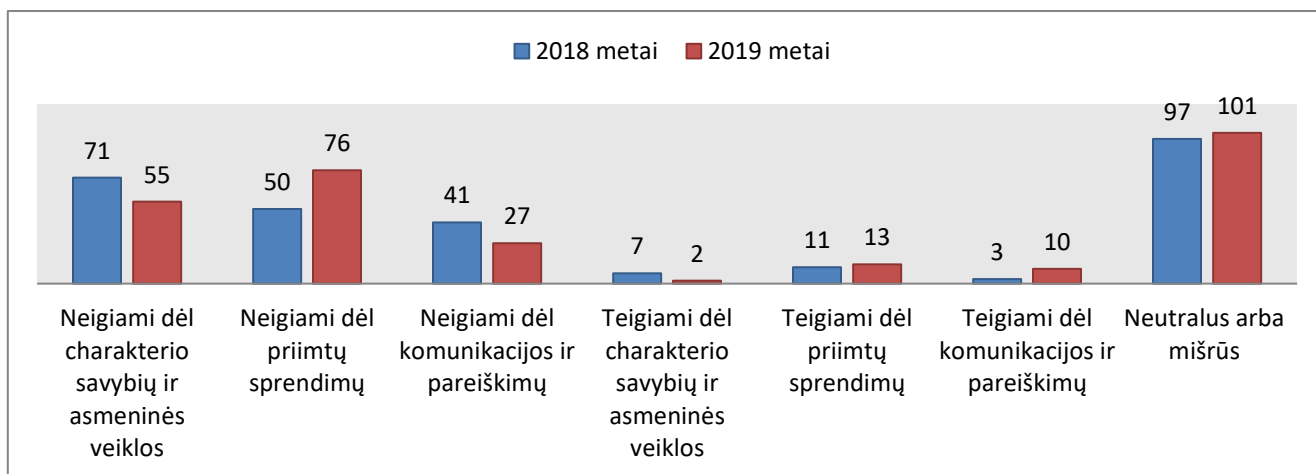

Didžiausi skirtumai tarp „BBC.co.uk“ ir „Lefigaro.fr“ svetainių skiriamo dėmesio svarbiausioms temoms. Jungtinėje karalystėje yra daugiau kalbama apie D. Trumpo susitikimus ir derybas su jos atstovais, priešingai, Prancūzijoje dažniau aptariama D. Trumpo susitikimai ir santykiai su E. Macronu. Abejais metais „Lefigaro.fr“ dažniau kalba apie D. Trumpą ir jo santykius su ES valstybėmis. 2018 metais „BBC.co.uk“ dažniau pateikia straipsnius susijusius su Rusijos kišimusi į 2016 metų JAV prezidento rinkimus. 2019 metais galima pamatyti daugiau skirtumų tarp naujienų tinklapių. „Lefigaro.fr“ 2019 metais daugiau dėmesio skyrė: deryboms su Šiaurės Korėja; D. Trumpui ir Sirijai; D. Trumpo konfrontacijai su Iranu; D. Trumpo vykdomai tarifų ir derybų politikai; prezidento apkaltai, susijusiai su neteisėtu įtakos darymu Ukrainos vadovui. Abiejų valstybių didžiausi naujienų tinklapiai temų atžvilgiu informaciją pateikia panašiai, daugelyje sričių „BBC.co.uk“ ir „Lefigaro.fr“ pateiktų straipsnių skaičius nežymiai skiriasi. Galbūt kiek didesnę dėmesį „Lefigaro.fr“ skiria Artimųjų Rytų temoms bei santykiams su ES, tačiau toks nežymus skirtumas tarp tinklapių temų diagramos nedaro didesnės įtakos Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos visuomenėms skirtingai įvertinti pasitikėjimą D. Trumpu. **1 pav.** diagramoje išsiskiriantis D. Trumpo pasitikėjimo reitingas Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos auditorijos akyse ir svyravimas 2018 – 2019 metais negali būti paaiškintas „BBC.co.uk“ ir „Lefigaro.fr“ straipsnių temos analize.

2.5 Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos 2018 – 2019 metų naujienų pranešimų analizė pagal emocinį įvertinimą

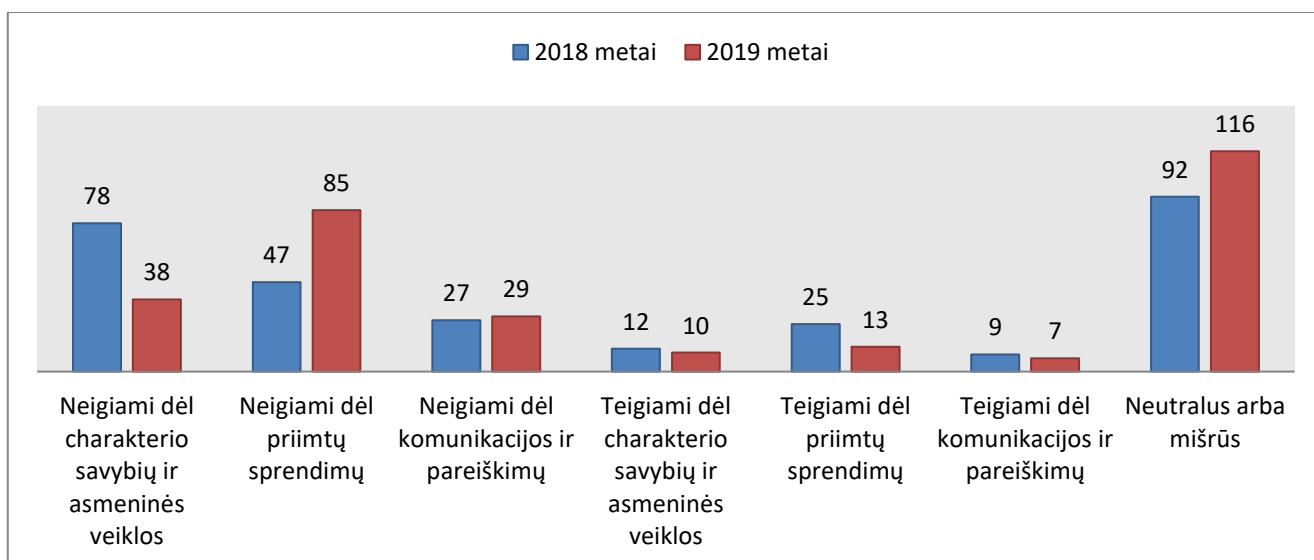
Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos naujienų pranešimų analizė pagal emocinį įvertinimą apie D. Trumpo valdymą yra atliekama iš tų pačių svetainių („BBC.co.uk“ ir „Lefigaro.fr“) straipsnių. 2018 metais „BBC.co.uk“ skelbė 280 straipsnių, susijusių su D. Trumpu, o 2019 metais 284. Atitinkamai, „Lefigaro.fr“ 2018 metais pateikė 290, o 2019 metais 298 straipsnių. Šioje analizėje yra pasirenkami kiti straipsnių įvertinimo kriterijai. Straipsnių analizė pagrįsta autoriaus kokybiniu įvertinimu, remiantis keliais kriterijais. Kokie raktiniai žodžiai naudojami: pavyzdžiui, neigiamas asmens savybes pabrėžiantys žodžiai (puola, užgaulioja, šaiposi, arogantiškas, rasistas, neišmanėlis, senas ir t. t) rodo, kad straipsnyje yra kuriamas neigimas emocinis požiūris į prezidentą ar jo priimtus sprendimus. Koks įvykis ar sprendimas yra aptariamas straipsnyje: pavyzdžiui, politiniai sprendimai gali būti skirtingai įvertinami ir tai labiau pastebima iš to, kokie raktiniai žodžiai yra naudojami, tačiau asmeninė veikla arba komunikacija pati savaime gali turėti neigiamą arba teigiamą atspalvį (skandalas dėl romano, rasistiniai pareiškimai, korupcijos skandalas). Straipsniai grupuojami ne pagal temas, o pagal kylantį įvertinimą apie tam tikrus įvykius ar politinius sprendimus, susijusius su D. Trumpu. Visi straipsniai yra suskirstyti į septynias grupes. Trys grupės teigiamos: dėl charakterio savybių ir asmeninės veiklos, dėl priimtų politinių sprendimų, dėl komunikacijos ir pareiškimų. Atitinkamai, yra dar trys tokios pačios grupės, tik įvertinant iš neigiamos perspektyvos. Į diagramas yra įtraukta dar viena grupė – straipsniai, kurie yra neutralaus arba mišraus įvertinimo, kuomet sunku įvardyti, ar jie neigiamai, ar teigiamai vertina tam tikrus įvykius, sprendimus.

5 paveikslas. *BBC.co.uk* 2018-2019 metų skelbtų straipsnių apie D. Trumpą pagal emocinį įvertinimą diagrama. Diagrama sudaryta autoriaus

5 pav. yra „BBC.co.uk“ 2018 – 2019 metų straipsnių diagrama apie D. Trumpo veiklą, priimtus sprendimus, komunikaciją ir kaip ji buvo įvertinta straipsniuose. Abejais metais daugiausiai yra neutralių arba mišriai vertinančių D. Trumpą straipsnių. Tačiau šie straipsniai gali turėti mažiausiai įtakos visuomenės nuomonės formavimuisi, nes neišskiria aiškaus įvertinimo arba iš viso jo neturi. Tiek 2018, tiek 2019 metais akivaizdžiai daugiau neigiamą vertinimą išreiškiančių straipsnių negu teigiamą. Bendrai neigiamą įvertinimą D. Trumpo veiklai, charakterio savybėms ir komunikacijai turėjo 162 straipsniai 2018 metais ir 158 – 2019 metais. Atitinkamai, teigiamų straipsnių buvo 21 – 2018 metais, 25 – 2019 metais. Dėl to galima daryti išvadą, kad teigiamo įvertinimo straipsniai galėjo nepadaryti apčiuopiamos reikšmės arba iš viso nedaryti įtakos formuojantis nuomonei apie D. Trumpo reputaciją, nes jų buvo per mažai. 2018 metais iš neigiamą įvertinimą turinčių straipsnių grupės labiausiai išsiskiria kritikuojantys arba pateikiantys neigiamai D. Trumpą per charakterio savybes arba asmeninę veiklą – 71 straipsnis. 50 straipsnių neigiamai vertino D. Trumpo priimtus politinius sprendimus, komunikaciją ir pareiškimus neigiamai vertino 41 straipsnis. 2019 metų duomenys rodo pasikeitimus, išauga kritiškai vertinančių D. Trumpo priimtus sprendimus straipsnių – 76, tačiau sumažėja neigiamai vertinančių D. Trumpo charakterio savybes, asmeninę veiklą ir komunikaciją, pareiškimus – atitinkamai 55 ir 27 straipsniai.

6 paveikslas. *Lefigaro.fr* 2018-2019 metų skelbtų straipsnių apie D. Trumpą pagal emocinį įvertinimą diagrama. Diagrama sudaryta autoriaus

6 pav. diagrama, kuri pateikia atitinkamai tą pačią informaciją, kaip ir 5 pav., tik nagrinėjami „Lefigaro.fr“ 2018 – 2019 metų straipsniai. Daugiausiai straipsnių abejais metais yra neutralūs arba mišraus įvertinimo. 2018 metais 92, 2019 metais 116 straipsnių. Prancūzų tinklapyje 2018 metais buvo

46 teigiamai ir 152 neigiamai vertinantys straipsniai. 2019 metais teigiamai vertinančių straipsnių buvo 30, neigiamai 152. Prancūzų žiniasklaidos tinklapis 2018 metais beveik dvigubai dažniau teigiamai vertino D. Trumpo priimtus politinius sprendimus negu 2019 metais, 25 straipsniai prieš 13. Didžiausi pasikeitimai yra neigiamų dėl charakterio savybių, asmeninės veiklos grupėje, 2018 metais buvo net 78 straipsniai, o 2019 metais sumažėjo iki 38. Priešingai, straipsnių, kurie neigiamai įvertino D. Trumpo politinius sprendimus, skaičius išaugo nuo 2018 metais – 47 iki 2019 – 85. Tai yra didžiausias pasikeitimas tarp straipsnių grupių 2018 – 2019 metais.

Apžvelgus abiejų valstybių duomenis galima paminėti kai kuriuos skirtumus ir panašumus. Britų naujienų svetainės straipsnių grupė, neigiamai vertinanti D. Trumpo komunikaciją ženkliai keitėsi: 2018 metais 41, 2019 – 27. Priešingai, „Lefigaro.fr“ straipsnių skaičius toje grupėje beveik nesikeitė. „Lefigaro.fr“ 2018 metais dvigubai išsiskyrė teigiamu įvertinimu D. Trumpo priimtiems sprendimams – 25 prieš 13 sekančiais, kai tuo tarpu „BBC.co.uk“ įvertinimas buvo 11 ir 13, atitinkamai, 2018 ir 2019 metais. Taip pat prancūzų naujienų tinklapyje 2019 metais stipriai išaugo neutralių arba mišrių straipsnių D. Trumpo atžvilgiu, „BBC.co.uk“ straipsnių grupėje to nebuvo. Labiausiai stebinantys pasikeitimai yra abiejų šalių naujienų svetainių straipsniuose, kurie vertina D. Trumpo asmeninę veiklą, charakterio savybes ir priimtus politinius sprendimus. Abiejų valstybių tinklapių rezultatai keitėsi ta pačia kryptimi, britų naujienų tinklapijo straipsniai apie D. Trumpo neigiamas asmens savybes ir veiklas 2019 metais mažėjo 22% arba 16 straipsnių. Kritikuojančių komunikaciją ir pareiškimus mažėjo 34% arba 14 straipsnių, o neigiamai vertinančių D. Trumpo politinius sprendimus išaugo 52% arba 26 straipsniais. „Lefigaro.fr“ turime dar radikalesnį pasikeitimą – 2019 metais per pusę sumažėjo straipsnių, kritikuojančių D. Trumpo charakterio savybes, asmeninę veiklą: nuo 78 iki 38. Priešingai, 2019 metais 80% išaugo straipsnių, kritikuojančių prezidento priimtus politinius sprendimus, nuo 47 iki 85. Toks akivaizdus sutapimas tarp abiejų tinklapių straipsnių pasiskirstymo gali signalizuoti labai svarbų valstybės vadovo reputacijos formavimosi mechanizmą. Tai gali reikšti, kad vadovo reputacijai asmeninė veikla ir charakterio savybės daro įtaką ribotą laiko tarpą, tik tol, kol jos yra naujos ir įdomios visuomenei, nes kažkuriuo metu nieko naujo apie charakterio savybes nepavyksta parašyti, jei nėra skandalingos asmeninės veiklos. Politinių sprendimų įtaka reputacijai gali išaugti, nes: politinių įvykių ir sprendimų yra objektyviai daugiau; jie daro didesnę įtaką tarptautiniai bendruomenei arba JAV; jie yra visą laiką nauji, priešingai nei asmens savybės.

„Pew Research Center“ nurodo, kad duomenys prezidento pasitikėjimui ir palankumo JAV įvertinimui kitose valstybėse renkami pavasarį – kovo, balandžio mėnesiais⁷⁷. Norint įvertinti 2018 –

⁷⁷ Wike ir kt., *America's Image Abroad Rebounds With Transition From Trump to Biden*.

2019 metų naujienų straipsnių įtaką, verčiau juos lyginti su 2019 – 2020 metų apklausų rezultatais, nes apklausos, atliktos pavasarį, labiau atspindės praeitų metų įvertinimą. **1 pav.** rodo, kad 2019 – 2020 metais prezidento ir JAV įvertinimas judėjo ta pačia blogėjančia kryptimi. 9% prancūzų mažiau įvertino pasitikintys D. Trumpu, nuo 20% 2019 iki 11% 2020 metais. Atitinkamai, britų, pasitikinčių prezidentu, sumažėjo net 13% nuo 32% 2019 iki 19% 2020 metais, tačiau pasitikinčių D. Trumpu Jungtinės karalystės gyventojų dalis yra ženkliai didesnė negu Prancūzijos, todėl kritimas proporcingai mažesnis. Abiejų valstybių tinklapių duomenys perša išvadą, kad sumažėjęs neigiamas asmeninis D. Trumpo vertinimas ir išaugęs politinių sprendimų neigiamas įvertinimas padarė įtaką šių Europos valstybių gyventojams ir privertė juos mažiau pasitikėti prezidentu. Bendras neigiamų ir teigiamų straipsnių skaičius keitėsi nežymiai, o išaugusi kritika D. Trumpo priimtiems sprendimams rodo, kad vadovo priimti sprendimai yra svarbesni reputacijos formavimui nei asmens charakterio savybės. Nors straipsnių, neigiamai vertinančių D. Trumpo asmeninę veiklą ir charakterio savybes mažėjo, tai nekeitė bendros reputacijos prastėjimo tendencijos.

Šiame tyrime „su įtaka susijusios“ reputacijos teorija suteikia nedaug paaiškinimų, nes nuoseklesnį valstybės reputacijos formavimosi mechanizmą be papildomų duomenų sunku apčiuopti. Vis dėlto, galima iškelti kelias teorijas, kurios gali paaiškinti, kaip formuojasi vadovo reputacija. Ilgainiui apie vadovo asmeninę veiklą ar charakterio savybes pateikiama informacija daro mažesnę įtaką jo reputacijai. Tyrime nėra pirmųjų D. Trumpo prezidentavimo metų, bet pagal šią hipotezę didelė tikimybė, kad neigiamas charakterio savybių ir asmeninės veiklos aptarimas yra dažnesnis ir daro didesnę įtaką reputacijai. Galiausiai, kažkuriais prezidentavimo metais vadovo reputacijai asmeninės savybės nebedaro didelės įtakos, nes jos daugeliu atvejų išsamiai aptartos ir daugiau nesikeičia. Tokiu atveju tik asmeninė veikla, kuri turi būti išskirtinai teigiama arba neigiama, gali padaryti didesnę įtaką prezidento reputacijai.

Kita teorija galėtų kilti iš to, kad kitų valstybių gyventojams visąlaik svarbiau priimti sprendimai negu charakterio savybės ar asmeninė veikla. Tam yra kelios priežastys: sprendimai bei jų priėmimo būdas gali būti svarbūs kitų šalių gyventojams, nes jie gali turėti įtakos jų valstybėms; politiniai sprendimai tampa vyraujantys ir nauji, priešingai, negu charakterio savybės ar asmeninė veikla, kurie pasensta ir atsibosta (nebent prezidentas įsivelia į nuolatinis skandalus). Pavyzdžiui, Izraelis ir Lenkija labai gerai vertinimo JAV ir D. Trumpą dėl jo priimtų sprendimų šių valstybių atžvilgiu.⁷⁸

⁷⁸ Jacob Poushter, „How People around the World See the U.S. and Donald Trump in 10 Charts“. *Pew Research Center*, 2020. <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/01/08/how-people-around-the-world-see-the-u-s-and-donald-trump-in-10-charts/>> [Žiūrėta 2022 05 10].

IŠVADOS

Po šaltojo karo pabaigos JAV ir Europos valstybių santykiai darėsi labiau komplikuoti nei iki tol. G. W. Busho prezidentavimo laikotarpiu išsiskyrė požiūris į karą su Iraku. B. Obamos valdymo laikotarpiu tarp JAV ir ES buvo mėginama pasirašyti laisvosios prekybos sutartis, pasiekti Paryžiaus klimato kaitos ir branduolinis susitarimas su Iranu. D. Trumpo valdymas atšaldė JAV ir Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos santykius dėl nutrauktų susitarimų, agresyvios retorikos ES, NATO, Vokietijos atžvilgiu. Toks svyruojantis JAV prezidentų užsienio politikos įgyvendinimas sąjungininkių atžvilgiu ir kintanti JAV reputacija Europoje gali kelti problemų įgyvendinant efektyvią užsienio ir saugumo politiką. Vienaip ar kitaip sutariama, kad valstybės vadovo veikla gali turėti įtakos visos valstybės reputacijai. Vis dėlto, iki šiol nėra labai aišku, nuo ko priklauso JAV reputacijos pokyčiai – ar juos lemia požiūris į konkrečią JAV prezidento asmenybę, ar dėl specifinių sprendimų, kuriuos priima JAV prezidentas.

Darbe apjungiami keli tyrimai iš ilgesnės 2003 – 2021 metų rezultatų perspektyvos ir iš trumpesnio 2018 – 2019 metų laikotarpio. Ilgojo laikotarpio tyrimas parodo, kad D. Trumpo ir JAV reputacija yra labai panaši į reputaciją G. W. Busho valdymo laikotarpiu, taip patvirtindamas, kad D. Trumpo reputacijos nuosmūkis ir įtaka JAV įvaizdžiui nėra išskirtinė. Palankumo JAV ir prezidento pasitikėjimo reitingų palyginimas parodė, kad valstybės vadovo pasikeitimas turi didžiulę įtaką šalies reputacijos svyravimui.

2003 – 2021 metų palankumo JAV ir prezidento pasitikėjimo reitingų palyginimas ir koreliacijos nustatymas patvirtino pirmąją hipotezę, kad valstybės reputacijai daro įtaką vadovo pasikeitimas. Tyrimas parodo, kad prezidento reputacija turi polinkį intensyviau svyruoti nei valstybės reputacija, todėl tai paaiškina, kodėl valstybės reputacija yra veikiama vadovo reputacijos. Taip pat tyrimas atskleidė šalutinį atradimą – Jungtinės Karalystės gyventojų geresnį požiūrį į JAV ir jos prezidentus. Galbūt dėl to, kad ilgalaikė valstybės reputacija sušvelnina prezidento įvertinimą dėl labai gerų dvišalių santykių (angl. *special relationship*) ar dėl panašios politinės dvipartinės sistemos susiformavimo.

Apjungus pirmojo ir antrojo tyrimo pateikiamus duomenis, galima teigti, kad žiniasklaidoje pateikiama dominuojanti nuomonė daro įtaką vadovo reputacijai. 2019 – 2020 metais apklausos nepalankiai vertino D. Trumpą. Naujienų svetainių straipsnių analizė rodo, kad tais metais išaugo JAV prezidento politinius sprendimus neigiamai vertinančių straipsnių, kurie prisidėjo prie bendro prastesnio vertinimo apklausose, todėl hipotezę, kad valstybės vadovui daro įtaką tai, kaip žiniasklaida pateikia informaciją, galima atsargiai patvirtinti. Be to, šiais laikais visuomenė neišvengiamai turi remtis viešosios erdvės pateikiama informacija ir perima tuos naratyvus, kurie dominuoja viešojoje

erdvėje (žmonės tiesiogiai neturi galimybės patys patikrinti visos informacijos). Nors D. Trumpas ir mėgino “apeiti” žiniasklaidą ir pats tiesiogiai informuodavo apie save ir savo sprendimus per soc. tinklus, tai buvo labiausiai nukreipta į JAV gyventojus, bet ne į užsienio auditoriją, todėl tai nepakeitė žiniasklaidos dominavimo Europos šalių viešojoje erdvėje.

Trečiąją hipotezę, kad vadovo reputacijai priimami sprendimai daro didesnę įtaką nei asmeninės savybės, patvirtina antrojo tyrimo abiejų valstybių rezultatai. 2019 metais išaugo straipsnių, kurie neigiamai vertina D. Trumpo politinius sprendimus, kas lėmė, jog D. Trumpo įvertinimas apklausose krito. Gana panašūs rezultatai abiejose valstybėse labiausiai sustiprina šios hipotezės teisingumą. Tokie tyrimo rezultatai gali būti dėl kelių priežasčių: charakterio savybių ir asmeninės veiklos įtaka prezidento reputacijai mažėja su kiekvienais prezidentavimo metais, nes asmens savybių apžvalga prarandą naujumą ir įdomumą; priimamų sprendimų vertinimas ir interpretacija yra svarbesni užsienio valstybių gyventojams, nes tie sprendimai gali būti susiję su jų valstybėmis.

Tyrimas kartu atskleidė, kad tokioje įtakingoje žiniasklaidoje kaip „BBC.co.uk“ ir „Lefigaro.fr“, kurią skaito didelės dalis JK, Prancūzijos gyventojų ir daro jiems įtaką formuojant jų nuomonę apie pasaulio įvykius, vyrauja įvykių ir politinių sprendimų interpretavimas ir analizė, o ne asmeninės veiklos ar charakterio savybių perdėta apžvalga.

Remiantis tyrimų rezultatais galima prognozuoti, kad JAV reputacijos svyravimai keičiantis prezidentams išliks. Didesnė tikimybė, kad respublikonų partijos prezidentai ir toliau tempis JAV reputaciją žemyn, o demokratų prezidentai – aukštyn. JAV ir jos sąjungininkių santykiuose ir toliau išliks „švytuoklės“ principas, kai bendradarbiavimą keis atšalimo laikotarpiai. Labiausiai tai lems stipriai nuo JAV prezidento priklausanti užsienio politika ir didėjanti poliarizacija tarp demokratų ir respublikonų partijų. D. Trumpo valdymas parodo, kad JAV ir ES valstybių santykiai pakankamai glaudūs ir „Vakarų“ vienybė negali būti sunaikinta dėl vieno žmogaus prezidento pareigose.

Taip pat galima prognozuoti, kad vadovo reputacijos reikšmė valstybės reputacijai išliks. Skandalingi prezidento pasisakymai, atgrasios vadovo charakterio savybės, svarbūs politiniai sprendimai darys įtaką prezidentų ir kartu valstybės reputacijai. Vis dėlto, vieno prezidento priimti sprendimai ar turimos charakterio savybės negalės pakeisti JAV reputacijos ilguoju laikotarpiu, nes JAV yra konstitucinė respublika su stabilia politine, ekonomine ir karine sistema, be to, prezidentai dažniausiai valdo ne ilgiau nei 8 metus.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Blass, Fred R. ir Gerald R. Ferris, „Leader Reputation: The Role of Mentoring, Political Skill, Contextual Learning, and Adaptation“. *Human Resource Management*, 46:1, 2007.
2. Brewster, Rachel, „Unpacking the State’s Reputation“. *Harvard International Law Journal*, 50:2, 2009.
3. Cambridge Dictionary, „Leader“. Cambridge University Press. <<https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/leader>> [Žiūrėta 2022 04 14].
4. Ciot, M. G., „Idiosyncrasies In Trump’s Foreign Policy Decision Making“. *Analele Universității din Oradea, Seria Relații Internaționale și Studii Europene*, 8, 2017.
5. Council on Foreign Relations, „D. Trump's foreign policies are better than they seem“. (Council Special Report No. 84). USA: Council on Foreign Relations, 2019.
6. Crescenzi, Mark J.C., Jacob D. Kathman, Katja B. Kleinberg ir Reed M. Wood, „Reliability, Reputation, and Alliance Formation“. *International Studies Quarterly*, 56:2, 2012.
7. Dafoe, Allan, Jonathan Renshon ir Paul Huth, „Reputation and Status as Motives for War“. *Annual Review of Political Science*, 17:1, 2014.
8. Davies, Gary ir Rosa Chun, „The leader’s role in managing reputation“. *In Reputation capital*, 2009.
9. Davies, Gary ir Takir Mian, „The reputation of the party leader and of the party being led“. *European Journal of Marketing*, 44:3/4, 2010.
10. Drezner, D. W., „Immature leadership: Donald Trump and the American presidency“. *International Affairs*, 96:2, 2020.
11. Ferris, Gerald R., Pamela L. Perrewé, Annette L. Ranft, Robert Zinko, Jason S. Stoner, Robyn L. Brouer ir Mary Dana Laird, „Human Resources Reputation and Effectiveness“. *Human Resource Management Review*, 17:2, 2007.
12. Foerster, Schuyler ir Ray Raymond, „The US-UK “Special Relationship” at a Critical Crossroads“. Atlantic Council, 2017. <<https://www.jstor.org/stable/resrep03496>> [Žiūrėta 2022 04 14].
13. Gardner, William L., „Perceptions Of Leader Charisma, Effectiveness, And Integrity: Effects of Exemplification, Delivery, and Ethical Reputation“. *Management Communication Quarterly*, 16:4, 2003.
14. Gray, J. ir R. P. Hicks, „Reputations, Perceptions, and International Economic Agreements“. *International Interactions*, 40, 2014.

15. Guisinger, Alexandra ir Alastair Smith, „Honest Threats: The Interaction of Reputation and Political Institutions in International Crises“. *Journal of Conflict Resolution*, 46:2, 2002.
16. Hudson, Valerie M., „Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations“. *Foreign Policy Analysis*, 1:1, 2005.
17. Yarhi-Milo, Keren, „After Credibility: American Foreign Policy in the Trump Era“. *Foreign Affairs*, 97:1, 2018.
18. Yoo, Jae-Woong ir Young Jin, „The Effects of Leader Image on National Reputation: Influence of Chinese Presidents Hu Jintao and Xi Jinping on Korean Perceptions and Attitudes toward China“. *Corporate Reputation Review*, 18:2, 2015.
19. Jastramskis, M., *Mums reikia vado? Prezidento institucija nuo Landsbergio iki Nausėdos*. Vilnius: Baltos lankos, 2021.
20. LeVeck B. L. ir N. Narang, „How International Reputation Matters: Revisiting Alliance Violations in Context“. *International Interactions*, 43:5, 2017.
21. Lupton, Danielle L., „Reexamining Reputation for Resolve: Leaders, States, and the Onset of International Crises“. *Journal of Global Security Studies*, 3:2, 2018.
22. Magcamit M., „President Donald Trump and the Pursuit of “America First” Doctrine“. *World Affairs*, 2017.
23. Malik, Muhammad Abid ir Sameen Azmat, „Leader and Leadership: Historical Development of the Terms and Critical Review of Literature“, 2019.
24. McGillivray, Fiona ir Alastair Smith, „Credibility in Compliance and Punishment: Leader Specific Punishments and Credibility“. *Journal of Politics*, 68:2, 2006.
25. McLeod, Saul, „Correlation Definitions, Examples & Interpretation“. *Simply Psychology*, 2018. <<https://www.simplypsychology.org/correlation.html>> [Žiūrėta 2022 04 03].
26. Miller Center, „Donald Trump - Key Events“. University of Virginia, 2021. <<https://millercenter.org/president/trump/key-events.>> [Žiūrėta 2022 04 18].
27. Miller, Gregory D., „Hypotheses on Reputation: Alliance Choices and the Shadow of the Past“. *Security Studies*, 12:3, 2003.
28. Nielsen, Kristian L., „Beware the Folly of Pride: Europe, Trump and the Enduring Need for the Transatlantic Alliance“. *L'Europe en Formation*, 382:1, 2017.
29. Oxford Advanced Learner's Dictionary, „Reputation“. Oxford University Press. <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/reputation.>> [Žiūrėta 2022 02 14].

30. Poushter, Jacob, „How People around the World See the U.S. and Donald Trump in 10 Charts“, *Pew Research Center*, 2020. <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/01/08/how-people-around-the-world-see-the-u-s-and-donald-trump-in-10-charts/>> [Žiūrėta 2022 05 10].
31. Preston, Thomas, „Leadership and Foreign Policy Analysis“. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2010.
32. Renshon, Jonathan, Allan Dafoe ir Paul Huth, „Leader Influence and Reputation Formation in World Politics“. *American Journal of Political Science*, 62:2, 2018.
33. Scheufele, Dietram A., „Agenda-Setting, Priming, and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication“. *Mass Communication and Society*, 3:2–3, 2000.
34. Shannon V. P. ir M. Dennis, „Militant Islam and the Futile Fight for Reputation“. *Security Studies*, 16: 2, 2007.
35. Sharman, J. C., „Rationalist and Constructivist Perspectives on Reputation“. *Political Studies*, 55:1, 2007.
36. Siniver, Asaf ir Christopher Featherstone, „Low-Conceptual Complexity and Trump’s Foreign Policy“. *Global Affairs*, 6:1, 2020.
37. Smith, Julianne, „The EU-US Relationship Is in Crisis“. *The German Times*, 2019. <<http://www.german-times.com/the-eu-us-relationship-is-in-crisis/>> [Žiūrėta 2022 01 15].
38. Surbhi, S., „Difference Between Article and Journal (with Comparison Chart)“. *Key Differences*, 2020. <<https://keydifferences.com/difference-between-article-and-journal.html>> [Žiūrėta 2022 04 11].
39. Trevino, Linda Klebe, Laura Pincus Hartman ir Michael Brown, „Moral Person and Moral Manager: How Executives Develop a Reputation for Ethical Leadership“. *California Management Review*, 42:4, 2000.
40. Wike, Richard, Jacob Poushter, Laura Silver, Janell Fetterolf ir Mara Mordecai, „America’s Image Abroad Rebounds With Transition From Trump to Biden“. *Pew Research Center’s Global Attitudes Project*, 2021. <<https://www.pewresearch.org/global/2021/06/10/americas-image-abroad-rebounds-with-transition-from-trump-to-biden/>> [Žiūrėta 2022 05 04].
41. Wike, Richard, Bruce Stokes, Jacob Poushter, Laura Silver, Janell Fetterolf ir Kat Devlin, „Trump’s International Ratings Remain Low, Especially Among Key Allies“. *Pew Research Center’s Global Attitudes Project*, 2018. <<https://www.pewresearch.org/global/2018/10/01/trumps-international-ratings-remain-low-especially-among-key-allies/>> [Žiūrėta 2022 04 20].

42. Wikipedia, „Most Traded Currencies“. 2022.
<https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Template:Most_traded_currencies&oldid=1080744214
> [Žiūrėta 2022 04 15].
43. Wylie, Lana, „Valuing Reputation and Prestige: Canadian Foreign Policy and the International Criminal Court“. *American Review of Canadian Studies*, 39:2, 2009.
44. Wolford, Scott, „The Turnover Trap: New Leaders, Reputation, and International Conflict“. *American Journal of Political Science*, 51:4, 2007.
45. Zartner D. ir J. Ramos, „Human Rights as Reputation Builder: Compliance with the Convention Against Torture“. *Hum Rights Rev*, 12, 2011.
46. Zinko, Robert ir Mark Rubin, „Personal Reputation and the Organization“. *Journal of Management & Organization*, 21:2, 2015.

SUMMARY

Relationship Between State and Leader: The Changing Reputation of the US in the Eyes of Europeans

Since the end of the Cold War, relations between the US and other NATO countries (Germany, France, United Kingdom) have been mixed. The transatlantic partnership between the US and other NATO countries has become less united. There is now a perception in the media that the US has damaged its relations with European countries the most during Trump's presidency. The volatility of US-EU relations is the problem within this paper: it is not clearly known why, despite the divergent attitudes of Europeans towards US presidents and the change in the reputation of the US in relation to the personality of the US president, US-EU relations and problem-solving have not changed significantly. Therefore, when analyzing the trust ratings of the US Presidents in relation to each other and the media's portrayal of Trump's decisions and activities, we can compare which events or presidential decisions have the biggest impact on the US reputation.

The aim of this Master's thesis is to determine how the personality traits and decisions of specific Presidents lead to changes in the US reputation. The thesis pursues this aim by means of the following objectives: to explain, on the basis of rationalist and constructivist theories of state reputation, what reputation is and how it is formed; to analyze how the reputation of the USA and its presidents in the eyes of European societies changes over time; to analyze whether and how a country's reputation is influenced by the personal qualities, behavior and decisions made by its presidents.

The comparison and correlation between the 2003-2021 favorability ratings for the US and the presidential trust ratings confirmed the first hypothesis that the reputation of a country is influenced by a change of leader. The study shows that presidential reputation tends to fluctuate more intensively than national reputation, which explains why national reputation is affected by the reputation of the leader.

Combining the findings of the first and second study, it can be argued that the reputation of the leader is influenced by the opinions expressed in the media. In 2019-2020, the polls were unfavorable to D. Trump. An analysis of articles on news websites shows that there was an increase in the number of articles negatively assessing the US President's policy decisions during that year, which contributed to an overall lower rating in the polls. The hypothesis that the reputation of a head of state is influenced by the way the media presents information can be confirmed, as the second study showed a clear increase in articles criticizing D. Trump's political decisions, and the results for both countries showed the same trend in both the first and the second study. The third hypothesis, that a leader's reputation is

more influenced by decisions than personal characteristics, is supported by the results of the second study in both countries. The fairly similar results in both countries are the strongest support for this hypothesis.

It can be predicted that the importance of a leader's reputation for the state's reputation will continue. Scandalous presidential speeches, discouraging character traits of the leader, important political decisions will influence the reputation of presidents and thus the reputation of the state. The decisions or character traits of a single President will not change the reputation of the US in the long term, as the US is a constitutional republic with a stable political, economic and military system, and Presidents usually serve only two terms and do not seek to dominate the political system for longer than the term of office allows.